

Tiina Vilppola

Sosiaalinen vastuu julkisissa tekstiilihankinnoissa

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Vestonomi (AMK)

Vaatetusalan koulutusohjelma

Opinnäytetyö

Päivämäärä 13.3.2016

Tekijä(t) Otsikko	Tiina Vilppola Sosiaalinen vastuu julkisissa tekstiilihankinnoissa
Sivumäärä Aika	43 sivua + 2 liitettä 13.3.2016
Tutkinto	Vestonomi
Koulutusohjelma	Vaatetusalan koulutusohjelma
Ohjaaja(t)	Ülle Liesvirta, lehtori, KM Maija Lumme, vaikuttamistyön koordinaattori, Eettisen kaupan puolesta ry
<p>Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää, onko sosiaalisen vastuun huomioon ottaminen kaupunkien julkisissa tekstiilihankinnoissa lisääntynyt viime vuosien aikana. Lisäksi tarkoituksena oli selvittää, kuinka tilannetta voitaisiin mahdollisesti kehittää. Työ on jatkoa tekstiilihankintojen näkökulmasta kansalaisjärjestö Finnwatchin vuonna 2013 tekemälle selvitykselle kuntahankintojen vastuullisuudesta. Opinnäytetyön toimeksiantaja on vuonna 2000 perustettu kansalaisjärjestö Eettisen kaupan puolesta ry., jonka toimintaan kuuluu vastuullisen kuluttamisen, kestävien tuotantotapojen sekä oikeudenmukaisen maailmankaupan edistäminen. Julkisten hankintojen eettisyyden edistäminen on myös järjestön yksi keskeinen toiminnan osa-alue.</p> <p>Vaateteollisuuteen kohdistuu paljon eettisiä ongelmia, kun tuotanto tapahtuu usein kehitysmaissa ja alihankintaketjut ovat pitkiä sekä hankalia valvoa. Julkinen sektori on suuri vaateostaja. Julkisia hankintoja sääntelee Suomessa hankintalaki, jonka puitteissa sosiaalisen vastuun näkökohdat tulee huomioida. Työn teoria koostuu mm. hankintalaista, hankintaprosessista, yhteiskuntavastuun ja erityisesti vaatetusalan sosiaalisen vastuun tarkastelemisesta. Työn teoria perustuu Suomen hankintalakiin sekä erilaisiin verkko- ja kirjallisuuslähteisiin. Työn tutkimusosio on toteutettu kvalitatiivista tutkimusotetta hyödyntäen. Tutkimukseen on kerätty aineistoa asiantuntijahaastatteluiden sekä kaupungeille lähetetyn sähköisen kyselylomakkeen avulla. Tutkimuksella on pyritty kartoittamaan tekstiilihankintojen sosiaalisen vastuun huomioon ottamista, sosiaalisen vastuun huomioimiseen liittyviä haasteita sekä kuinka tilannetta voitaisiin kehittää positiivisempaan suuntaan.</p> <p>Lopputuloksena syntyi yleiskatsaus julkisten tekstiilihankintojen sosiaalisen vastuun tilasta tänä päivänä. Työn tavoitteet saavutettiin melko onnistuneesti. Asiantuntijat kahdesta yhteishankintayksiköstä osallistuivat haastatteluihin, ja kaupungeista yli puolet vastasi sähköiseen kyselyyn. Vastausten perusteella voidaan päätellä, että vaikka sosiaalinen vastuu otetaan huomioon vuosi vuodelta entistä paremmin tekstiilihankinnoissa, kohtaavat hankintayksiköt edelleen runsaasti haasteita erityisesti sosiaalisen vastuun kriteerien noudattamisen todentamisessa sopimuskaudella. Enemmän resursseja ja koulutusta tarvitaan sekä hankintayksiköille että toimittajayrityksille. Myös yhtenäistä, kansallista työkalua kaivataan sosiaalisen vastuun valvontaan ja ulkoisiin auditointeihin. Julkisia tekstiilihankintoja on tutkittu aiemmin melko vähän. Tämän vuoksi työ antaa varmasti mielenkiintoista informaatiota aiheesta kiinnostuneille. Jatkotutkimusta voitaisiin tehdä esimerkiksi sosiaalisen vastuun huomioimisesta sen jälkeen, kun hankintadirektiivien vuoden 2016 kokonaisuudistus on ollut käytössä useamman vuoden ajan.</p>	
Avainsanat	julkiset hankinnat, tekstiilihankinnat, sosiaalinen vastuu

Author(s) Title	Tiina Vilppola Social responsibility of public textile procurement
Number of Pages Date	43 pages + 2 appendices 13 th March 2016
Degree	Bachelor of Fashion and Clothing
Degree Programme	Fashion and Clothing
Instructor(s)	Ülle Liesvirta, Lecturer, MBA Maija Lumme, advocacy coordinator, Pro ethical trade Finland
<p>The goal of this final thesis was to find out how cities in Finland take into consideration social responsibility in their public textile procurement and how the situation could be improved. The thesis is a continuation to Finnwatch organization's study about social responsibility of procurement of municipalities from the perspective of textile procurement.</p> <p>The thesis was made for civil organization Pro Ethical Trade Finland. Organization fights for ethical consuming, sustainable manufacturing and fair world trade. Promoting ethical public procurement is one of their essential key areas as well.</p> <p>Lots of ethical problems focus towards on the clothing industry as the production is situated in developing countries. Subcontracting chains are long and difficult to control. Law of procurement regulates public procurement and also affects the use of social responsibility within procurement. The theory of this thesis consists of law of procurement, process of procurement, corporate social responsibility and social responsibility of the clothing industry. Research for the thesis was done using qualitative research. Specialist interviews were made and an e-survey was sent to twelve biggest cities in Finland. Survey and interviews regarded social responsibility of textile procurement, what kind of challenges cities have met and how one could improve the situation.</p> <p>As a result an overview was achieved about the situation of social responsibility of public textile procurement today in Finland. The goals of the thesis were mainly met. Specialists from two contracting entities were interviewed and 58% of the cities responded to the e-survey. The conclusion was that even though social responsibility is considered more often every year, the contracting entities still meet lots of challenges in how to proof suppliers follow the criteria of social responsibility. More education and resources are needed both for the contracting entities and their suppliers. Also cohesive, national tools are in need for supervising CSR and external auditions.</p> <p>There is not much research done about social responsibility of public textile procurements before. Hence this thesis provides current and interesting information for the field. Further research could be done after the year 2016 reformation of the law of procurement has been in use for several years.</p>	
Keywords	public procurement, textile procurement, social responsibility

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Työn lähtökohdat	2
2.1	Keskeiset käsitteet	2
2.2	Eettisen kaupan puolesta ry	5
2.3	Työn tavoitteet ja tutkimusongelma	5
2.4	Tutkimusmenetelmät ja analyysi	7
2.5	Finnwatchin selvitys kuntahankinnoista	9
3	Julkiset hankinnat	10
3.1	Hankintalaista lyhyesti	10
3.2	Hankintaprosessi	11
3.2.1	Kynnysarvot	11
3.2.2	Hankintayksiköt	12
3.2.3	Valintakriteerit	13
3.2.4	Hankinnoista ilmoittaminen	13
3.2.5	Hankintamenettelyt	13
3.2.6	Toimittajan valinta	14
4	Julkisten hankintojen vastuullisuus	14
4.1	Yhteiskuntavastuu	14
4.2	Sosiaalinen vastuu vaatetusteollisuudessa	15
4.3	Julkisten hankintojen sosiaalinen vastuu	17
4.3.1	Tuote- ja tuotantolaitossertifiointit	20
4.3.2	Työkaluja sosiaalisesti kestäviin hankintoihin	24
4.4	Esimerkkejä vastuullisista tekstiilihankinnoista Suomessa	26
5	Asiantuntijahaastattelut ja kyselytutkimus	27
5.1	Asiantuntijahaastattelut	27
5.2	Kyselytutkimus kaupungeille	31
5.2.1	Poliittinen ohjaus ja budjetointi	32
5.2.2	Vastuuhenkilöt ja koulutus	35
5.2.3	Sosiaalisten kriteerien käyttö tarjousasiakirjoissa	37
5.2.4	Kehittämiskohteet ja tulevaisuus	40
6	Johtopäätökset	41

Liitteet

Liite 1. Kysymykset asiantuntijoille

Liite 2. Kysymykset kaupungeille

1 Johdanto

Sain perehtyä opinnäytetyössäni julkisten tekstiilihankintojen vastuullisuuteen. Vaatetusallalla puhutaan paljon vaatebrändien vastuullisuudesta, mutta vähemmän julkisten tekstiilihankintojen vastuullisuudesta. Siksi koen aiheen tärkeäksi. Olen rajannut työni aiheen lähinnä tekstiilihankintojen sosiaaliseen vastuullisuuteen, joka on yhteiskuntavastuun yksi osa-alue. Kun puhutaan julkisten hankintojen vastuullisuudesta, on muihin yhteiskuntavastuun alueisiin, eli taloudellisiin ja ekologisiin näkökulmiin ainakin vielä toistaiseksi kiinnitetty enemmän huomiota. Jätän ne osa-alueet tämän opinnäytetyön yhteydessä tietoisesti käsittelemättä, mutta sivuan niitä hieman työni alussa, jotta lukijan on helpompi hahmottaa aihekokonaisuus paremmin.

Työni taustalla on kansalaisjärjestö Finnwatchin vuonna 2013 tekemä selvitys kuntahankintojen sosiaalisesta vastuullisuudesta, jolle opinnäytetyöni on jatkoa tekstiilihankintojen näkökulmasta. Avaan Finnwatchin selvitystä yksityiskohtaisemmin työssäni myöhemmin luvussa 2.5. Työni tavoitteena on selvittää, mikä on tekstiilihankintojen sosiaalisen vastuun tilanne nykypäivänä ja onko sosiaalisen vastuun huomioon ottaminen julkisissa tekstiilihankinnoissa lisääntynyt selvityksessä mukana olleissa kaupungeissa vuoden 2013 jälkeen. Lisäksi tarkoituksena on selvittää, kuinka tilannetta voitaisiin kehittää positiivisempaan suuntaan. Työni toimeksiantaja on kansalaisjärjestö Eettisen kaupan puolesta ry, jonka toiminnan yksi tärkeä osa-alue on julkisten hankintojen vastuullisuuden edistäminen. Henkilökohtaisia tavoitteitani tässä työssä ovat tiedon lisääminen julkisista hankinnoista erityisesti tekstiilihankintojen näkökulmasta sekä tiedon syventäminen tekstiilialan sosiaalisesta vastuusta.

Aiheeni sisältää paljon vaikeitakin käsitteitä, joita käyn työni alussa läpi sisällön ymmärtämisen helpottamiseksi. Esittelen käsitteistön jälkeen työni lähtökohdat, kuten tavoitteet, tutkimuskysymykset ja käyttämäni tutkimusmenetelmät. Lukujen 3-4 teoriaosuus koostuu julkisista hankinnoista ja tekstiilialan sosiaalisesta vastuullisuudesta. Teorian pohjana olen käyttänyt mm. Suomen hankintalakia, alan kirjallisuutta sekä erilaisia verkkolähteitä, kuten työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja.

Työni tutkimuksellinen osio luvussa 5 koostuu kahdesta asiantuntijahaastattelusta sekä Finnwatchin selvityksessä mukana olleille kaupungeille lähetetystä sähköisestä kyselytutkimuksesta. Nostan työssäni lisäksi esille case-tyyppisesti muutamia

positiivisia esimerkkejä viime vuosina toteutetuista sosiaalisesti kestävästä tekstiilihankinnoista. Lopuksi käyn läpi tutkimuksen tuloksia, joita seuraavat loppupäätelmät sekä pohdinta.

2 Työn lähtökohdat

2.1 Keskeiset käsitteet

Alla esittelen työni keskeisiä käsitteitä, joista suurin osa liittyy julkisiin hankintoihin. Käyn läpi tässä luvussa myös muita käsitteitä, jotka nousevat esiin työssäni. Käsitteet on esitelty aakkosjärjestyksessä.

Ehdokas on toimittaja, joka on ilmoittanut halukkuutensa julkisen hankinnan hankintamenettelyyn osallistumiseen (Hankintalaki 2007/348 5§).

Hankinnan arvo, laatu ja sisältö ratkaisevat millaista **hankintamenettelyä** kunkin julkisen hankinnan kohdalla käytetään. Ensisijaisesti käytetään avointa tai rajoitettua menettelyä. Muita menettelyjä ovat mm. neuvottelumenettely, kilpailullinen neuvottelumenettely tai suunnittelukilpailu. (Suomen Kuntaliitto 2016a.)

Julkisen hankinnan **hankintaprosessi** koostuu hankinnan kilpailuttamisen eri vaiheista sekä siinä noudatettavista menettelytavoista ja käytännöistä. Prosessi käynnistyy tarjousasiakirjojen laatimisella ja hankintailmoituksella. Hankintasopimuksen tekeminen päättää hankintaprosessin. (Suomen Kuntaliitto 2016a.)

Hankintasopimus tehdään hankintapäätöksen tekemisen jälkeen. Hankintayksikkö allekirjoittaa tällöin kirjallisen sopimuksen tarjoajaosapuolen kanssa. (Suomen Kuntaliitto 2016a.)

Hankintayksiköitä ovat valtion viranomaiset tai liikelaitokset, kunnat ja kuntayhtymät, evankelis-luterilainen ja ortodoksinen kirkko sekä julkisoikeudelliset laitokset. Lisäksi mikä tahansa hankinnan tekijä voi olla hankintayksikkö, jos se on saanut tukea yli puolet hankinnan arvosta joltain edellä mainitulta hankintayksiköltä. (Suomen Kuntaliitto 2016a.)

Julkiset hankinnat ovat valtion, kuntien tai kuntayhtymien, valtion liikelaitosten, tai muiden lainsäädännössä määriteltyjen hankintayksiköiden oman organisaationsa ulkopuolelta tekemiä hankintoja. Ne voivat olla tavara-, palvelu-, tai rakennusurakkahankintoja. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016a.)

Julkisia tekstiilihankintoja voivat olla muun muassa vaatteet, asusteet ja sisustustekstiilit. Vaatehankintoja voivat olla esimerkiksi työ- tai suojavaatteet ja sairaalavaatteet. Muita tekstiilejä ovat sairaalatekstiilit ja sisustustekstiilit, kuten verhot, liinavaatteet ja matot. (Motiva Oy 2016b.)

Kansainvälisen työjärjestö ILO:n työelämän perusoikeuksien yleissopimukset ovat järjestäytymisvapaus ja oikeus neuvotella kollektiivisesti (sopimukset 87 ja 98), pakkotyön kielto (sopimukset 29 ja 105), lapsityön kielto (sopimukset 138 ja 182) ja syrjinnän kielto (sopimukset 100 ja 111). (Finnwatch 2011, 9.)

Hankintayksikön on tehtävä avoimuuden periaatteen mukaisesti **kansallinen hankintailmoitus** HILMAssa, joka on sähköinen työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämä ilmoituskanava. Ilmoitus on tehtävä, kun hankinnan arvo ylittää kansallisen kynnysarvon tai EU-kynnysarvon. (Suomen Kuntaliitto 2016a.)

Kynnysarvo on yksittäisen hankinnan suurin mahdollinen ennakoitu arvo ilman arvonlisäveroa, ja se määrittelee, sovelletaanko hankintaan kansallista menettelyä vai EU-menettelyä. Kansallinen kynnysarvo on tavara- ja palveluhankinnoissa 30 000€. EU-kynnysarvot muuttuvat kahden vuoden välein, viimeksi 1.1.2016. (Suomen Kuntaliitto 2016a.)

Suomessa julkisia hankintoja ohjaa **hankintalaki**, jonka valmistelusta vastaa työ- ja elinkeinoministeriö. Hankinnat on tehtävä kansallisia hankintalakeja ja EU-hankintadirektiivejä noudattaen. Hankintalain säännöt liittyvät kilpailutuksen eri vaiheisiin, kuten hankinnasta ilmoittamiseen, siihen, miten tarjouspyyntöasiakirjat laaditaan ja hankintasopimuksen allekirjoittamiseen. Lain tavoitteena on julkisten varojen käytön tehostaminen ja yritysten kilpailukyvyn parantaminen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016a.)

Organisaation **sosiaalinen vastuu** tarkoittaa sitä, että organisaatio ottaa huomioon toimintansa vaikutukset yhteiskunnallisesta näkökulmasta eli huomioi toiminnassaan

esimerkiksi ihmisoikeuksien ja työelämän perusoikeuksien kunnioittamisen ja toteutumisen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015, 7.)

Tarjoaja on toimittaja, joka on jättänyt tarjouspyynnön kriteerit täyttävän tarjouksen hankintayksikölle (Hankintalaki 2007/348, 1).

Tarjouspyyntö on tärkein asiakirja hankintaprosessissa. Se on hankkijan laatima asiakirja, jossa määritellään hankinnan sisältö ja kohde. Se sisältää ohjeet tarjouksen laatimista varten, määrittelyn tarjoajan kyvykkyyttä koskevista vähimmäisvaatimuksista, hankittavaa tuotetta koskevat vaatimukset, valinta- ja vertailuperusteet ja muut hankintaa koskevat keskeiset ehdot. (Suomen Kuntaliitto 2016a.)

Toimittaja on luonnollinen henkilö, oikeushenkilö tai julkinen taho, joka tarjoaa markkinoilla tavaroita tai palveluja (Hankintalaki 2007/348, 1).

Vertailuperusteet ovat hankittavan tuotteen tai palvelun ominaisuuksia, jotka vaikuttavat valintapäätöksen tekemiseen. Vertailuperusteiden tulee liittyä suoraan hankinnan kohteeseen, ja ne ilmoitetaan tarjouspyynnössä tai hankintailmoituksessa. (Suomen Kuntaliitto 2016a.)

Yhteiskuntavastuu tarkoittaa sitä, että yritys, hankintayksikkö tai muu organisaatio ottaa toiminnassaan huomioon omat yhteiskunnalliset vaikutuksensa vapaaehtoisesti ilman lainsäädäntöön perustuvaa velvoitetta. Yhteiskuntavastuu pitää sisällään taloudellisen vastuun, sosiaalisen vastuun ja ympäristövastuun. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016a.)

YK:n ihmisoikeuksien julistus ja YK:n peruskirja loivat perustan nykyiselle ihmisoikeusjärjestelmälle. Ihmisoikeudet ovat YK:n mukaan yleismaailmallisia, luovuttamattomia, toisiinsa liittyviä ja toisistaan riippuvia sekä perustavanlaatuisia. (Suomen YK-liitto 2016.)

Ihmisoikeuksilla tarkoitetaan jokaiselle ihmiselle kuuluvia perustavanlaatuisia oikeuksia. Niiden tavoitteena on turvata jokaiselle ihmiselle ihmisarvoinen elämä, turvata perustoimeentulo ja taata yhteiskunnalliset osallistumismahdollisuudet. Ihmisoikeudet kuuluvat jokaiselle ihmiselle ja ovat voimassa kaikkialla henkilön taustasta, sukupuolesta tai yhteiskunnallisesta asemasta riippumatta. (YK:n ihmisoikeuksien julistus, 1. artikla)

2.2 Eettisen kaupan puolesta ry

Toimeksiantajana tässä opinnäytetyössä toimii Eettisen kaupan puolesta ry, eli Eetti. Eetti on kansalaisjärjestö, joka toiminnallaan edistää oikeudenmukaista maailmankauppaa, vastuullista kuluttamista ja kestäviä tuotantotapoja. Eetti kannustaa yrityksiä vastuullisuuteen ja haluaa herättää keskustelua globaalin tuotannon ongelmista. Eetillä on monipuolista toimintaa, johon kuuluu mm. vapaaehtoisten kampanjakoulutusta, kouluvierailuja, erilaisia tempauksia ja julkisten hankintojen eettisyyden edistämistä. (Eettisen kaupan puolesta ry 2016.)

Eetti perustettiin vuonna 2000. Nimi oli aiemmin Reilun kaupan puolesta Repu ry, jonka jälkeen Reilu kauppa tuli laajalti suomalaisille tutuksi. Toiminnan laajentuessa Reilun kaupan sertifikaattijärjestelmän ulkopuolelle yhdistyksen nimi muutettiin vuonna 2011. Eetti toimii pääkaupunkiseudun lisäksi Suomessa noin kymmenellä paikkakunnalla. Eetin alaisuudessa toimii eettisen toiminnan puolesta puhuvia kampanjoita, kuten Puhtaat vaatteet -kampanja, joka tavoittelee työntekijöiden olojen parantamista vaatetus- ja urheiluvaateteollisuudessa. Muita kampanjoita ovat esimerkiksi Change your shoes -kampanja sekä Eettistä elektroniikkaa -kampanja. (Eettisen kaupan puolesta ry 2016.)

Eetin hankkeita rahoittavat Euroopan unioni, opetusministeriö ja ulkoasiainministeriö. Eetti tekee yhteistyötä monien muiden järjestöjen, kuten Finnwatchin, Reilu kauppa ry:n, Suomen ammattiliittojen solidaarisuuskeskus SASKin ja Palvelualojen ammattiliitto PAMin kanssa. (Eettisen kaupan puolesta ry 2016.)

2.3 Työn tavoitteet ja tutkimusongelma

Opinnäytetyöni tavoitteena on selvittää, onko sosiaalisen vastuun huomioon ottaminen julkisissa tekstiilihankinnoissa lisääntynyt viimeisen kolmen vuoden aikana. Lisäksi tarkoitukseni on selvittää, kuinka tilannetta voitaisiin mahdollisesti kehittää. Opinnäytetyöni on jatkoa tekstiilihankintojen näkökulmasta kansalaisjärjestö Finnwatchin vuonna 2013 tekemälle selvitykselle kuntahankintojen vastuullisuudesta. Lisäksi henkilökohtaisia tavoitteitani ovat tiedon syventäminen vaatetusalan

sosiaalisesta vastuusta sekä tietotaidon laajentaminen julkisiin hankintoihin erityisesti tekstiilihankintojen näkökulmasta.

Alla opinnäytetyön yksinkertaistettu viitekehys (kuvio 1). Julkisen hankinnan perustana toimii hankintalaki, jonka sääntelemänä julkiset hankinnat tehdään joitain poikkeuksia lukuun ottamatta. Hankinnoissa tulisi ottaa huomioon sosiaalinen vastuullisuus aina, kun se on mahdollista hankintalain puitteissa. Työn teoria koostuu pääosin siis julkisista hankinnoista sekä vaatetusalan sosiaalisesta vastuusta. Avaan työssäni hankintalakia lyhyesti lähinnä sosiaalisen vastuullisuuden näkökulmasta. Esittelen myös erilaisia keinoja ja työkaluja, joiden avulla voidaan mahdollistaa sosiaalisesti kestäviä julkisia hankintoja. Lisäksi käyn työssäni läpi tekemäni yhteishankintayksiköiden asiantuntijahaastattelut sekä kyselytutkimuksen, jonka lähetin Finnwatchin selvityksessä mukana olleille kahdelletoista Suomen suurimmalle kaupungille.

Kuvio 1. Viitekehys

Hirsjärvi ym. mukaan tutkimusongelman muotoileminen on yleensä hankalampaa kuin itse ongelman ratkaiseminen. Tutkimusongelma tulisi miettiä tarkasti ja muotoilla helposti ymmärrettävään muotoon ennen kuin aletaan kerätä aineistoa. Kannattaa

kuitenkin varautua siihen, että ongelma voi muuttua tutkimuksen edetessä, jos käytetään laadullista tutkimusta. Perinteisessä tutkimuksessa ongelma esitetään niin selkeästi kuin mahdollista, ja se rajataan tarkoin. Tutkimukseen nimetään yleensä pääongelma, jonka analysointi ja täsmentäminen luo tutkimukseen puolestaan erilaisia alaongelmia. Tutkimuksessa voi tästä huolimatta kuitenkin olla esimerkiksi vain yksi ongelma tai muutamia rinnakkaisia ongelmia, jolloin ei ole tarpeen jaotella ongelmia pää- tai alaongelmiin. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 1997, 119-120.)

Pohtiessani tutkimusongelmaa tulin siihen tulokseen, että tutkimuskysymyksiä työssäni on ainakin muutamia: Miten sosiaalisen vastuun huomioon ottaminen näkyy Suomen suurimpien kaupunkien julkisissa tekstiilihankinnoissa tänä päivänä? Mitä voitaisiin mahdollisesti tehdä tilanteen parantamiseksi? Mitä haasteita sosiaalisen vastuun huomioon ottamisessa on julkisissa tekstiilihankinnoissa? Tutkimusongelmaksi voisi siis mielestäni rajata: Miten sosiaalinen vastuu otetaan huomioon Suomen suurimpien kaupunkien tekstiilihankinnoissa tänä päivänä, ja miten tilannetta voitaisiin kehittää?

2.4 Tutkimusmenetelmät ja analyysi

Työn tutkimusosio syntyi kvalitatiivista eli laadullista tutkimusotetta käyttäen. Tutkimukseni perustuu julkisten hankintojen ja hankintaprosessin sekä sosiaalisen vastuun tutkimiseen, asiantuntijahaastatteluihin, kaupungeille lähetettyyn sähköiseen kyselytutkimukseen sekä sosiaalisesti vastuullisesti toteutettujen tekstiilihankintojen tarkasteluun.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa todellisen elämän kuvaamista pidetään tutkimuksen lähtökohtana, jolloin tutkittavaa kohdetta tutkitaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Työssäni asiaa tarkastellaan sekä kaupunkien että yhteishankintayksiköiden näkökulmasta sekä tarkastellaan jo toteutettuja sosiaalisesti kestäviä tekstiilihankintoja. Laadullisen tutkimuksen saralla yritetään löytää tai tuoda esille tosiasioita eikä ainoastaan todenneta jo olemassa olevaa tietoa. (Hirsjärvi ym. 1997, 161.) Laadullisen tutkimuksen tunnistaa muun muassa siitä, että tutkija luottaa enemmän keskusteluihin ja haastatteluihin ihmisten kanssa sekä omiin havaintoihinsa. Tällöin laadullista tutkimusta tekevä tutkija suosii mieluummin tiedon keruun apuna ihmistä kuin erilaisilla mittausmenetelmillä hankittavaa tietoa. Kuitenkin tiedon hankinnassa voidaan käyttää myös esimerkiksi lomakkeilla hankittavaa tietoa, joka tukee haastatteluiden avulla kerättyä informaatiota. Laadullisen tutkimuksen tunnusmerkkeihin kuuluu myös se, että

tutkittava kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti eikä satunnaisesti. Tässä työssä keskityn haastattelemaan hankinta-asiantuntijoita sekä kaupunkien hankintayksikköjen edustajia. Niin ikään käytetään myös sellaisia tutkimusmetodeja, että tutkittavien näkökulma ja mielipiteet pääsevät oikeuksiinsa. Näihin kuuluvat esimerkiksi asiantuntijahaastattelut. (Hirsjärvi ym. 1997, 165.)

Tutkimusvälineinä erilaiset kyselyt ja haastattelut ovat hyödyllisiä, kun pyritään tutkimaan jonkin henkilön mielipiteitä, kokemuksia, havaintoja ja asenteita. Haastattelu on strukturoitu, kun se on edeltä käsin jäsennelty ja pitäydytään rajatuissa aiheissa ja kysymyksissä. Kysymykset voivat olla avoimia tai suljettuja. Usein haastattelun lopuksi vastaajalle annetaan mahdollisuus vastata vapaasti itse haluamallaan tavalla. (Anttila 1996, 230-232.)

Ensisijaisesti keräsin tutkimusaineistoa työhöni sähköpostitse tehdyillä asiantuntijahaastatteluilla. Haastattelin valtion yhteishankintayksikön Hanselin lakimestä Liisa Lehtomäkeä sekä KL Kuntahankinnat Oy:n lakimestä ja vastuullisuusasiantuntijaa Pauliina Juntusta. Toteutin haastattelut puolistrukturoituna sähköpostihaastatteluna, jossa kysymykset oli laadittu ennalta ja esitettiin tietyssä järjestyksessä. Haastattelu sisälsi avoimia kysymyksiä, jotka löytyvät liitteestä 1. Vaikka usein toisin ajatellaan, voidaan kvalitatiivisessakin tutkimuksessa olla etäällä tutkittavista kvantitatiivisen tutkimuksen tapaan riippuen aineistonkeruutavasta. Tässä tapauksessa metodina oli sähköpostihaastattelu. (Hirsjärvi ym. 1997, 190.) Olen koonnut haastatteluiden vastaukset yhteen luvussa 5.1.

Finnwatchin tutkimuksessa mukana olleille kaupungeille lähetetty sähköinen kyselytutkimus toimi toissijaisena tutkimusmenetelmänä. Kysely tuki hyvin haastatteluja, ja vastaukset toivat lisää näkökulmaa aiheeseen. Tutkittava joukko oli suhteellisen pieni, kaksitoista Suomen suurinta kaupunkia, joten pystyin hyvin analysoimaan vastauksia laadullisesti. Kysely sisälsi sekä suljettuja että avoimia kysymyksiä. Lomakkeiden avulla on helppo kerätä tietoa mm. ihmisten mielipiteistä, toiminnasta, tiedoista ja asenteista, joten koin kyselyn tukevan haastatteluja hyvin (Hirsjärvi ym. 1997, 193). Kyselymenetelmä säästää tutkijan aikaa ja vaivaa, joten se on yleensä menetelmänä tehokas. Hyvän kyselyn laatiminen vie kuitenkin paljon aikaa ja vaatii tutkijalta paljon tietotaitoa käsiteltävästä aiheesta. Tutkittavat eivät myöskään välttämättä ole kovin innokkaita vastaamaan kyselyihin. Pelkäsinkin kyselyni vastausprosentin jäävän hyvin pieneksi, koska en ollut varma, kuinka innokkaita

kaupungit olisivat vastaamaan kyselyyn hankintayksiköidensä vastuullisuudesta. Ei voida myöskään tietää, kuinka huolellisesti ja rehellisesti vastaajat kyselyyn vastaavat. (Hirsjärvi ym. 1998, 191.) Käytin erityisen paljon aikaa aiheeseen perehtymiseen ja kysymysten laatimiseen, sillä aihepiiri oli entuudestaan itselleni vieras. Kyselyn tulokset löytyvät luvusta 5.2.

Otin työhöni haastatteluiden ja sähköisen kyselyn lisäksi mukaan myös joitain positiivisia esimerkkejä havainnollistamaan tilanteen kehittymistä sitten vuoden 2013. Etsin internetistä kyselyjen lisäksi erilaisia julkaisuja viime vuosina tehdyistä sosiaalisesti kestävästä tekstiilihankinnoista, joita voisin niin ikään käyttää tukemaan laadullista tutkimustani. Niistä kerron enemmän luvussa 4.4.

2.5 Finnwatchin selvitys kuntahankinnoista

Kuten totesin aikaisemmin, työni on jatkoa Finnwatchin vuonna 2013 tekemälle selvitykselle kuntahankintojen vastuullisuudesta. Finnwatch on kansalaisjärjestö, joka tutkii suomalaisen yritystoiminnan globaaleja vaikutuksia. Sen taustalla vaikuttavat eri järjestöt, kuten Eettisen kaupan puolesta ry, SASK, Kirkon Ulkomaanapu ja Maan ystävät. Finnwatch teki vuonna 2013 selvityksen kuntien julkisten hankintojen vastuullisuudesta *Alkuperä tuntematon – Sosiaalinen kestävyys kuntien julkisissa hankinnoissa*. Selvitys on rajattu koskemaan hankintoja, joiden kohdalla riskimaahankinnat ovat yleisesti tunnettuja ja Suomessa uutisoituja. Näitä ovat Finnwatchin mukaan elintarvikkeet, katukivet, tekstiilit sekä elektroniikka. (Finnwatch 2013, 13.)

Selvitys toteutettiin tutkimalla vuoden ajalta kuntien hankintailmoituksia sekä haastattelemalla kahtatoista suurinta kaupunkia sosiaalisesti kestävästä hankinnoista. Tuloksena oli, että kunnat käyttävät sosiaalisen vastuun kriteereitä hankintailmoituksissa harvoin. Finnwatchin selvityksen mukaan ainoastaan neljässä hankintailmoituksessa 76:sta oli käytetty vuoden aikana sosiaalisen vastuun kriteereitä. Näistä neljästä ilmoituksesta kaksi koski tekstiilihankintoja ja kaksi elintarvikehankintoja. Tekstiilihankintojen valintakriteereissä oli viitattu muun muassa ILO:n kahdeksaan yleissopimukseen, YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 32. artiklaan sekä tuotantomaa paikalliseen lainsäädäntöön. Kansainvälisen standardin mukainen sertifikaatti tai ulkopuolisen riippumattoman osapuolen suorittama auditointi tai muu asiakirja oli asetettu varmennusmenetelmiksi vaadituille kriteereille. Finnwatch

totesi selvityksessä, että ympäristöystävällisyyttä huomioitiin sosiaalista vastuuta enemmän, yhteensä 16 tarjouspyynnössä. Kaupungeista viestittiin, että sosiaalinen vastuullisuus ei ole lyönyt läpi hankinnoissa. Vastausten mukaan suurin syy siihen on tiedon puute ja kaupungit kokevat, että he tarvitsevat lisää koulutusta ja neuvontaa sosiaalista vastuuta koskien. Finnwatch toteaaakin selvityksessään, että Suomessa ekologisesti kestävät hankinnat saavat huomattavasti enemmän painoarvoa kuin sosiaalisesti kestävät hankinnat. (Finnwatch 2013, 14-15.)

3 Julkiset hankinnat

Julkiset hankinnat ovat valtion, kuntien tai kuntayhtymien, valtion liikelaitosten, tai muiden lainsäädännössä määriteltyjen hankintayksiköiden oman organisaationsa ulkopuolelta tekemiä hankintoja. Ne voivat olla esimerkiksi tavara-, palvelu-, tai rakennusurakkahankintoja. (Suomen Kuntaliitto 2016a.) Julkisia tekstiilihankintoja voivat olla muun muassa vaatteet, asusteet ja sisustustekstiilit. Vaatehankintoja voivat olla esimerkiksi työ- tai suojavaatteet ja sairaalavaatteet. Muita tekstiilejä ovat sairaalatekstiilit ja sisustustekstiilit, kuten verhot, liinavaatteet ja matot. (Motiva Oy 2016b.) Suomessa julkisia hankintoja ohjaa hankintalaki, jonka valmistelusta vastaa työ- ja elinkeinoministeriö. Hankinnat on tehtävä kansallisia hankintalakeja ja EU-hankintadirektiivejä noudattaen. Säännöt liittyvät kilpailutuksen eri vaiheisiin, hankinnasta ilmoittamiseen, siihen, miten tarjouspyyntöasiakirjat laaditaan ja hankintasopimuksen allekirjoittamiseen. Julkiset hankinnat on tehtävä syrjimättömyyden, tasapuolisuuden sekä avoimuuden periaatteiden mukaisesti. (Kuntaliitto 2016b.)

3.1 Hankintalaista lyhyesti

Hankintalain tavoitteena on julkisten varojen käytön tehostaminen, laadukkaiden hankintojen tekemisen edistäminen sekä yritysten tasapuolisten mahdollisuuksien turvaaminen tarjouskilpailuissa (Hankintalaki 2007/348,1§). Lain mukaan hankintayksiköitä voivat olla valtion, kuntien ja kuntayhtymien viranomaiset, evankelis-luterilainen ja ortodoksinen kirkko sekä niiden seurakunnat, valtion liikelaitokset, julkisoikeudelliset laitokset sekä mikä tahansa hankkija, joka on saanut tukea yli puolet hankinnan arvosta edellä mainitulta hankintayksiköltä (Hankintalaki 2007/348, 6§). Hankintalakia sovelletaan tavara- tai palveluhankintoihin, jotka ylittävät kansallisen

kynnysarvon, eli jos hankinnan ennakoitu arvo ilman arvonlisäveroa on yli 30 000 euroa (Hankintalaki 2007/348, 15§).

Periaatteena julkisissa hankinnoissa on, että hankinnat kilpailutetaan avoimesti ja tehokkaasti ja että tarjoajia kohdellaan tasapuolisesti ketään syrjimättä. Avoimuus tarkoittaa mm. sitä, että hankinnoista ilmoitetaan mahdollisimman laajasti, jotta yritykset saavat tiedon meneillään olevista kilpailutuksista. Näin toteutuu kilpailutilanne, jolloin hankintayksikkö voi tehdä mahdollisimman taloudellisen hankinnan. Tarjoajia tulee kohdella tasapuolisesti, ja tarjous tulee hyväksyä sellaisten valintaperusteiden mukaisesti, jotka on etukäteen ilmoitettu hankintailmoituksessa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016a.) Käsittelen hankintalakia aiheeni kannalta laajemmin luvuissa 3.3. ja 4.2.

Hankintalainsäädännölle on tehty kokonaisuudistus, joka tulee voimaan Suomessa loppuvuodesta 2016. Tavoitteena on yksinkertaistaa tällä hetkellä monimutkaisia ja byrokraattisia hankintamenettelyjä. Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan sosiaalisen vastuun näkökohdat otetaan paremmin huomioon uudistuksen myötä. Myös työllisyyteen ja terveyteen liittyvät tekijät otetaan entistä paremmin huomioon. Tavoitteena on lisäksi tarkistaa uudelleen kansalliset kynnysarvot, luoda hankinnoille valvontamekanismi sekä pk-yritysten mahdollisuuksien parantaminen tarjouskilpailuihin osallistumisessa. Suomen hankintalainsäädännön kokonaisuudistukseen vaikuttavat merkittävästi vuonna 2014 annetut EU:n julkisia hankintoja koskevat direktiivit, jotka uudistavat melkein kokonaan nykyisen EU-sääntelyn. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016b.)

3.2 Hankintaprosessi

3.2.1 Kynnysarvot

Hankintaprosessi alkaa hankinnan suunnittelusta. Hankinnan tekemiseen on varattava aikaa riittävästi, sillä julkiset hankinnat on pääsääntöisesti kilpailutettava ja kilpailutus voi kestää useita kuukausia. Hankinnan suurimman ennakoidun arvon selvittäminen on avainasemassa, sillä arvo määrittää, miten hankintalakia hankinnassa sovelletaan. Mikäli hankinta alittaa kansalliset kynnysarvot (tavara- tai palveluhankinnoissa 30 000€), on kyseessä nk. pienhankinta eikä hankintalain säännöksiä tarvitse soveltaa.

Hankintalakia sovelletaan siis hankintoihin, jotka ylittävät kansalliset tai EU-kynnysarvot. Kynnysarvot vaihtelevat sen mukaan, onko kyseessä esimerkiksi tavara- tai palveluhankinta, rakennusurakka vai käyttöoikeusurakka.

KANSALLISET KYNNYSARVOT (HANKINTALAIN 15 §)		
Hankintalaji	Kynnysarvo (euroa)	
Tavara- ja palveluhankinnat	30 000	
Käyttöoikeussopimukset	30 000	
Liitteen B (ryhmä 25) terveydenhoito- ja sosiaalipalvelut ja koulutuspalvelut yhteishankintana	100 000	
Rakennusurakat	150 000	
Käyttöoikeusurakat	150 000	
Suunnittelukilpailut	30 000	

EU-KYNNYSARVOT (HANKINTALAIN 16 §)		
Hankintalaji	Kynnysarvo (euroa)	
	Valtion keskushallintoviranomainen	Muut hankintaviranomaiset
Tavarahankinnat ja palveluhankinnat	135 000	209 000
Rakennusurakat	5 225 000	5 225 000
Käyttöoikeusurakat	5 225 000	5 225 000
Suunnittelukilpailut	135 000	209 000

Kuvio 2. Kansalliset ja EU-kynnysarvot. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016d.)

3.2.2 Hankintayksiköt

Hankintayksiköitä ovat valtion viranomaiset tai liikelaitokset, kunnat ja kuntayhtymät, evankelis-luterilainen ja ortodoksinen kirkko sekä julkisoikeudelliset laitokset. Lisäksi mikä tahansa hankinnan tekijä voi olla hankintayksikkö, jos se on saanut tukea yli puolet hankinnan arvosta joltain edellä mainitulta hankintayksiköltä. (Suomen Kuntaliitto 2016b.)

Hankintayksikkö voi tehdä kilpailutuksen itse tai hankkia tuotteen tai palvelun yhteishankintayksiköltä, joka hoitaa kilpailutuksen. Yhteishankintayksikkö on hankintayksikkö, joka hankkii tavaroita tai palveluita suoraan hankintayksikölle tai tekee heidän puolestaan hankintasopimukset tai puitejärjestelyt. Yhteishankintayksiköitä Suomessa ovat esimerkiksi valtion yhteishankintayksikkö Hansel ja KL-Kuntahankinnat Oy. (Kuntaliitto 2016b.)

3.2.3 Valintakriteerit

Sen lisäksi, että yksikkö päättää, mikä on hankinnan kohde, voi hankintayksikkö asettaa erilaisia vaatimuksia ehdokkaille ja tarjoajille. Ehdokkaat ja tarjoajat voivat toimittaa selvityksiä osoittaakseen täyttävänsä hankintayksikön vaatimat kriteerit. Mikäli kriteerejä ei täytetä, kyseiset tarjoajat suljetaan kilpailun ulkopuolelle. Hankintalaista löytyvät lisäksi tyhjentävät hankinnanvaraiset ja pakolliset perusteet tarjoajan poissulkemiselle. Tarjouspyyntöasiakirjojen, eli hankintailmoituksen ja tarjouspyynnön, tulee sisältää tarkasti informaatiota siitä, mitä ollaan hankkimassa ja millä ehdoilla. Näiden kirjallisten asiakirjojen perusteella yritysten on kyettävä arvioimaan omaa soveltuvuuttaan ja mahdollisuuksiaan potentiaalisina ehdokkaina tai tarjoajina. (Suomen Kuntaliitto 2016b.)

3.2.4 Hankinnoista ilmoittaminen

Hankinnoista tulee ilmoittaa riittävän laajasti ja avoimesti avoimuuden periaatteen mukaisesti, jolloin toteutuu aito kilpailutilanne. Yritysten täytyy saada riittävästi ja tasapuolisesti tietoa meneillään olevista kilpailutuksista. Niistä hankinnoista, joihin sovelletaan hankintalakia, tulee ilmoittaa HILMAssa. HILMAssa voidaan ilmoittaa myös pienhankinnoista, jotka alittavat kansalliset kynnysarvot. HILMA on sähköinen ja maksuton ilmoituskanava, jota ylläpitää työ- ja elinkeinoministeriö. Sieltä yritykset saavat tarvittavan informaation käynnissä olevista kilpailutuksista. (Suomen Kuntaliitto 2016b.) Mikäli hankintayksikkö ei tee asianmukaista hankintailmoitusta, voidaan hankintapäätös pahimmillaan kumota markkinaoikeudessa. EU-kynnysarvon ylittävät hankinnat tulee ilmoittaa EU:n laajuisesti, jolloin HILMA toimittaa ilmoituksen edelleen Euroopan unionille. Kun hankinnasta on ilmoitettu, annetaan ehdokkaille tarvittava määräaika tarjousten tekemiseen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016c.)

3.2.5 Hankintamenettelyt

Hankintalain mukaan jokaisen hankinnan kohdalla sen ennakoitu arvo määrittää, mitä hankintamenettelyä hankinnassa käytetään. Hankintamenettelyn valintaan vaikuttavat

hankinnan ennakoidun arvon lisäksi hankinnan arvo, laatu ja sisältö. Ensisijaisesti käytetään joko avointa tai rajoitettua hankintamenettelyä, mutta lain puitteissa käytössä ovat myös mm. neuvottelumenettely, kilpailullinen neuvottelumenettely ja suunnittelukilpailu. Avoimen menettelyn kohdalla HILMAssa julkaistaan hankintailmoitus ja kaikki halukkaat toimittajat voivat tehdä tarjouksen. Ilmoituksen julkaisemisen jälkeen hankintayksikkö voi lähettää myös suoraan tarjouspyyntöjä jo tiedossa oleville toimittajille. Tarjoajien kelpoisuuden tarkistaminen tehdään vasta tarjousten vastaanottamisen jälkeen. Rajoitettu menettely on kaksivaiheinen: ensimmäisessä vaiheessa hankintailmoitus julkaistaan HILMAssa ja toimittajat lähettävät tämän jälkeen pyynnön osallistumisesta tarjouskilpailuun. Toisessa vaiheessa hankintayksikkö valitsee tarjoajien joukosta ne, kelle se lähettää tarjouspyynnön. Tarjouspyyntöä ei voi lähettää muille kuin osallistumispyynnön jättäneille tarjoajille. Toimittajan tarjouksen tulee aina olla tarjouspyynnön mukainen. Tämä koskee toimittajan soveltuvuutta, tarjouksen sisältöä sekä tarvittavia asiakirjoja ja liitteitä. Jos tarjous ei vastaa tarjouspyyntöä, tulee tarjous poikkeuksetta hylätä. Hankintayksikön tulee voida luottaa tarjouksen tietojen oikeellisuuteen, joten tarjous on tekijäänsä sitova ja velvoittava. (Suomen Kuntaliitto 2016b.)

3.2.6 Toimittajan valinta

Kun tarjousten tekemisen määräaika umpeutuu, tarjouksia aletaan käsitellä. Käsittely on suljettua, eikä tietoa niistä anneta ulkopuolisille ennen hankintapäätöstä. Tarjoajia tulee kohdella syrjimättömästi ja tasapuolisesti, ja ennalta ilmoitettuja vertailuperusteita on käytettävä. Tarjouskilpailun valintaperusteena voidaan käyttää edullisinta hintaa, jolloin valinta tehdään pelkästään hinnan perusteella. Valintaperusteena voidaan käyttää myös kokonaistaloudellista edullisuutta. Tällöin hankintailmoitukseen tai tarjouspyyntöön on asetettu ennalta vertailuperusteita, jotka kaikki tulee ottaa huomioon valinnassa. Kun valinta on tehty, tehdään kirjallinen hankintapäätös, jossa kerrotaan ratkaisuun vaikuttaneet asiat. Lopuksi tehdään kirjallinen hankintasopimus. (Suomen Kuntaliitto 2016b.)

4 Julkisten hankintojen vastuullisuus

4.1 Yhteiskuntavastuu

Pulliaisen mukaan yhteiskuntavastuulla tarkoitetaan yritysten ja koko yhteiskunnan yhteistä vastuuta. Yhteiskuntavastuu ja kestävä kehitys ovat olleet 2000-luvun muodikkaimpia käsitteitä. Vielä viime vuosikymmenellä ympäristövastuu otettiin organisaatioissa huomioon ensisijaisesti, mutta nykyään vastuunkannon odotetaan olevan entistä laajempaa. Luonnon kantokyky ja ihmisten sietokyky ovat rajallisia, emmekä voi siirtää toimintamme vaikutuksia tulevien sukupolvien harteille. (Pulliainen 2008, 4-7.)

Yhteiskuntavastuu on yritysten, julkishallinnon ja työyhteisöjen vastuuta toimintansa vaikutuksesta ympäröivään yhteiskuntaan, sidosryhmiin ja ympäristöön (FIBS 2016b). Yhteiskuntavastuullinen yritys tai muu organisaatio ottaa toiminnassaan huomioon omat yhteiskunnalliset vaikutuksensa, ja tämä koskee yksityisten yritysten lisäksi myös julkista sektoria, joka voi ottaa yhteiskuntavastuun huomioon esimerkiksi tekemällä julkisia hankintoja vastuullisesti (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016a).

Yhteiskuntavastuun käsite on jaettu perinteisesti kolmeen osa-alueeseen, joita ovat ympäristövastuu, sosiaalinen vastuu ja taloudellinen vastuu. Ympäristövastuussa otetaan huomioon ekologiset näkökohdat, kuten ilmastonmuutoksen torjuminen ja luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen. Sosiaalinen vastuu liittyy mm. ihmisoikeuksien suojelemiseen ja toimitusketjujen hallintaan. Organisaatioiden tulisi huomioida ihmisoikeusvaikutukset kokonaisvaltaisesti kaikessa toiminnassaan. (FIBS 2016a.) Taloudellisella vastuulla puolestaan tarkoitetaan sitä, että organisaatio osallistuu yhteiskunnan taloudellisen hyvinvoinnin edistämiseen ja vastaa omistajiensa odotuksiin liiketuotosta (FIBS 2016b).

Yhteiskuntavastuun keskeinen päämäärä on kestävä kehityksen edistäminen, jolloin yhteiskuntavastuullisesta toiminnasta on myös itse organisaatiolle paljon hyötyä pitkällä aikavälillä (Suomen standardisoimisliitto SFS 2010, 4).

4.2 Sosiaalinen vastuu vaatetusteollisuudessa

Ekologisten näkökulmien rinnalla vaatetusteollisuuden sosiaaliseen vastuuseen on alettu viime vuosina kiinnittämään entistä enemmän huomiota. Kuluttajia kiinnostaa vaatetusteollisuuden ympäristövaikutusten lisäksi se, kuka vaatteemme on valmistanut ja millaisissa olosuhteissa valmistus tapahtuu. Olemme lukeneet uutisia Bangladeshissa sortuneista vaatetehtaista ja turkkilaisten farkkutehtaiden vakavasti

sairastuneista työntekijöistä. Viimeistään nämä tarinat ovat herättäneet kuluttajia miettimään vaatteidensa alkuperää.

Ennen 70-lukua vaatteet olivat Suomessa suurimmaksi osaksi kotimaassa valmistettuja, mutta nykyään vaateustuotantoa ei kotimaassa juurikaan ole. Tehtaita lakkautettiin paljon 80- ja 90-luvulla kannattamattomina, kun halpatuotanto alkoi rantautua Suomeen. Nykyään vaateusteollisuuden yritykset teettävät tuotteensa muualla, edullisemman työvoiman maissa. Tuotteet ovat edullisempia, mutta hinnat ovat laskeneet pääasiassa tuottaja- ja alihankintayritysten kustannuksella. Jopa 80 prosenttia tuotteiden myyntihinnasta voi jäädä Suomeen. Vaateusteollisuus työllistää enimmäkseen naisia, jotka ovat miehiin nähden kehitysmaissa yleensä heikommassa asemassa. (Finnwatch 2006, 4-5.) Tekstiilihankinnoista puhuttaessa esimerkiksi työvaatteet tehtiin ennen suurimmaksi osaksi kotimaassa, mutta niiden tuotanto on siirtynyt ajan mittaan halvemman työvoiman perässä Baltiaan ja Aasiaan. Kilpailu on koventunut, sillä työvaatteiden tarve on pienentynyt kotimaassa ja osuuksiaan ovat kasvattaneet kansainväliset työvaatteiden ja -tekstiilien vuokrausyritykset. Nämä yritykset käyttävät alihankkijoita edullisen työvoiman maissa, erityisesti Virossa ja Kiinassa. (Finnwatch 2011, 6.)

Vaateusteollisuudessa sosiaaliseen vastuuseen liittyy paljon ongelmia. Tuotantoketjut raaka-aineesta valmiiseen tuotteeseen ovat useimmiten hyvin pitkiä ja hankalasti valvottavia. Raaka-aine tuotetaan yhdessä maassa, kangas kudotaan toisessa ja lopullinen tuote valmistetaan kolmannessa maassa. Suomessa myytävistä vaatteista suurin osa valmistetaan Kiinassa, mutta huomattava osa tulee nykyään myös Bangladeshista, Intiasta ja Kambodžhasta. Suurin ongelma vaateusteollisuudessa on ammattiyhdistysoikeuksien puuttuminen. Esimerkiksi Kiinassa ammattiyhdistystoiminta on kiellettyä. Tämä johtaa siihen, että työsuhteet ovat epävarmoja, työpäivät epäinhimillisen pitkiä, seksuaalista ahdistelua ja väkivaltaa on paljon ja palkat eivät riitä elämiseen. Kun ammattiyhdistystoimintaa ei ole, ihmisillä ei ole myöskään mahdollisuutta vaikuttaa omiin työoloihinsa. (Finnwatch 2011, 16.)

Puuvillan viljelyssä on ympäristökuormituksen lisäksi omat sosiaalisen vastuun ongelmansa, jotka liittyvät puuvillan poimijoiden oloihin, mm. vaarallisten torjunta-aineiden käyttämiseen, riittämättömiin palkkoihin sekä lapsityövoiman käyttämiseen kehitysmaissa puuvillan poiminnassa. Suurimpia puuvillan tuottajamaita ovat Kiina, Intia, Yhdysvallat, Pakistan, Brasilia, Uzbekistan ja Turkki, joissa 100 miljoonaa

perhettä saa puuvillan viljelystä elantonsa. Tuottajille maksettava hinta vaihtelee rajusti, koska puuvillan markkinahinnat ovat erittäin alttiita vaihteluille. (Finnwatch 2016a, 4.)

4.3 Julkisten hankintojen sosiaalinen vastuu

Miksi julkisten hankintojen sosiaalinen vastuullisuus on tärkeää? Yksi tärkeä syy on se, että julkisiin hankintoihin käytetään paljon verovaroja. Julkisiin hankintoihin käytetään Suomessa vuosittain merkittävästi rahaa, sillä niiden osuus on noin 16,5 prosenttia bruttokansantuotteesta. Tämä tarkoittaa sitä, että noin 22,5 miljardia euroa vuodessa käytetään julkisiin hankintoihin ja ne ovat pääasiassa varoja, jotka on kerätty veronmaksajilta veroina ja muina maksuina. Kunnat käyttävät tästä rahasta suurimman osan, noin 57 prosenttia. (Pulliainen 2008, 111.) Vuonna 2005 valtio ja kunnat hankkivat vaatteita 30 miljoonalla eurolla. Julkinen sektori näyttää myös esimerkkiä yksityisen sektorin hankkijoille ja ostajille. (Finnwatch 2011, 6.) On selvää, että näin suuret summat tulisi käyttää vastuullisesti ja suurten toimijoiden on näytettävä hyvää esimerkkiä pienemmille.

Suomi on sitoutunut kestävän kehityksen edistämiseen. Kestävää kehitystä voidaan edistää muun muassa vastuullisilla julkisilla hankinnoilla, ja valtio on sitoutunut Kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimuksiin ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin. Eduskunnan hallitus hyväksyi vuonna 2012 yhteiskuntavastuun periaatepäätöksen, joka sisälsi useita yhteiskuntavastuuta edistäviä toimenpiteitä. (Reilu kauppa ry 2013, 18.) Periaatepäätöksen luvussa 3.2 käsitellään julkisten hankintojen vastuullisuuden edistämistä ja sosiaalisesti vastuullisia hankintoja:

Sosiaalisesti vastuullisissa hankinnoissa tavoitteena on asettaa hankinnan yhteydessä vaatimuksia, jotka saavat toimittajat varmistamaan, että sopimuskauden aikana toimitettavien tavaroiden ja palveluiden tuottamisessa kunnioitetaan ihmisoikeuksia ja työelämän perusoikeuksia. Tämä tarkoittaa, että toimittajan on noudatettava kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia kuten Kansainvälisen työjärjestön ILO:n yleissopimuksia, Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimusta, vähimmäispalkkoja ja työaikoja koskevaa tuotantomaaan lainsäädäntöä sekä yleisiä ympäristö-, terveys- ja turvallisuusvaatimuksia. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012.)

Sosiaalinen vastuu julkisissa hankinnoissa tarkoittaa sitä, että hankintayksiköt ottavat huomioon hankintojensa vaikutukset yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Työ- ja elinkeinoministeriön mukaan sosiaalisesti vastuullisten hankintojen kohdalla otetaan huomioon seuraavat asiat: ihmisoikeuksien ja työelämän perusoikeudet, työllisyysmahdollisuudet, sosiaalinen osallisuus, kaikille yhdenvertaiset mahdollisuudet sekä esteettömyys, eli kaikille yhdenvertainen suunnittelu. Sosiaalinen vastuu voidaan ottaa huomioon kaikenlaisissa hankinnoissa, olivat ne sitten tavara- tai palveluhankintoja. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015, 7.)

Kun sosiaalinen vastuu otetaan huomioon hankintoja tehdessä, voidaan vaikuttaa työntekijöiden oikeuksiin, ihmisoikeuksiin, markkinoihin ja luodaan hyvää esimerkkiä muille toimijoille. Kun vastuullisten tuotteiden kysyntä kasvaa, on odotettavissa, että myös niiden tarjonta kasvaa. (Motiva Oy 2016b.) Sosiaalisesti kestäviä hankintoja on mahdollista tehdä sisällyttämällä sosiaalisia kriteerejä hankinta-asiakirjoihin hankintalain puitteissa sekä EU:n hankintadirektiivien ja Euroopan tuomioistuimen päätösten mukaisesti. Euroopan komissio suosittelee, että sosiaalisia kriteerejä asetetaan joko sopimusehtoihin tai sopimuksen vertailuperusteisiin. Sopimusehdot ovat hankintayksikön vaatimuksia tarjoajalle, joihin jokaisen tarjouksentekijän tulee sitoutua. Sopimuksen vertailuperusteissa informoidaan, mitkä tekijät ratkaisevat tilanteessa, jossa useat tarjoajat voivat tarjota sopimuskohteen määrittelyn mukaisen tuotteen tai palvelun. (Reilu kauppa ry 2013, 10-11.) Sosiaaliset kriteerit hankinta-asiakirjoissa voivat liittyä esimerkiksi työmahdollisuuksien luomiseen, tasa-arvoisiin ja turvallisiin työoloihin tai ihmisoikeuksien suojelemiseen, kuten lapsityövoiman kieltämiseen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015, 7.)

Reilun Kaupan mukaan sosiaalisten kriteerien sisällyttämistä hankinta-asiakirjoihin on pelätty usein turhaan. Jo voimassa olevan lain mukaan on mahdollista ottaa huomioon sosiaalisia näkökulmia hankintasopimuksissa. Edellytyksenä kriteerien käytössä on, että niistä ilmoitetaan hankintailmoituksessa tai tarjouspyynnössä ja ne ovat yhteisöoikeuden mukaisia ja syrjimättömiä. Vaikka uusi hankintalaki tekee sosiaalisesti kestävien hankintojen tekemisen entistä helpommaksi, nykyinenkin hankintalaki säätelee ainoastaan sitä, miten hankitaan eikä sitä, mitä hankintayksiköt hankkivat. Tällöin yksiköllä itsellään on vastuu päättää hankinnan kohde ja huomioida sosiaalinen kestävyys hankinnoissaan. (Reilu kauppa ry 2013, 10-11.)

Helpoin tapa varmistaa sosiaalisen vastuun kriteerien täytäntöönpano on Finnwatchin mukaan kolmannen osapuolen myöntämän tuotesertifioinnin avulla (Finnwatch 2016b). Sopimusehdoissa ei ole kuitenkaan mahdollista vaatia tuottajaa käyttämään suoraan jotain tiettyä sertifikaattia, kuten Reilun Kaupan tuotteita, koska siinä tapauksessa rajoitettaisiin sellaisen tuotteen hankintaa, jota ei ole sertifioitu kyseisellä merkillä, mutta joka täyttää vastaavat kriteerit. Sopimusehdoissa tulee siis mainita vaatimuksena kyseisen sertifikaatin, merkin tms. kriteeri, esimerkiksi Reilun kaupan tuotteita hankittaessa tuottajalle maksettava takuuhinta. Tämän jälkeen tarjoaja voi käyttää kuitenkin todisteena kriteerin täyttämistä esimerkiksi Reilun Kaupan sertifikaattia, tai jotain muuta todistusta. Kriteerien on aina liityttävä suoraan hankinnan kohteeseen, eli esimerkiksi hankittaviin työvaatteisiin. (Reilu kauppa ry 2013, 12.)

Usein kriteereissä mainitaan tuotantomaaan voimassa oleva työlainsäädäntö ja vähimmäispalkka. Puhtaat vaatteet- kampanjan mukaan paikallisen lainsäädännön ja vähimmäispalkan sijaan tulisi kuitenkin puhua elämiseen riittävästä palkasta, sillä palkkataso vaihtelee hyvin paljon eri maissa. Paikallisissa lainsäädännöissä on usein säädetty minimipalkoista, mutta ne ovat usein niin pieniä, etteivät ne riitä elämiseen. Elämiseen riittävä palkka on Puhtaat vaatteet- kampanjan mukaan sellainen summa, joka kattaa ruoan, asumisen, vaatteet, sairaanhoidon, koulutuksen sekä edes jonkinlaisen säästämisen. Tämä palkka tulisi lisäksi olla mahdollista ansaita ilman kohtuuttoman pitkiä ylityöpäiviä. Elämiseen riittävää palkkaa eri maissa on hankala laskea, mutta Suomessa esimerkiksi Finnwatch on kehittänyt erilaisia laskentatapoja sen määrittämiseksi. (Puhtaat vaatteet 2016.)

Finnwatchin mukaan yksinkertaisimmillaan tarjousasiakirjoissa voidaan viitata Kansainvälisen työjärjestö ILO:n työelämän perusoikeuksien yleissopimuksiin. Näitä ovat järjestäytymisvapaus ja oikeus neuvotella kollektiivisesti (sopimukset 87 ja 98), pakkotyön kielto (sopimukset 29 ja 105), lapsityön kielto (sopimukset 138 ja 182) ja syrjinnän kielto (sopimukset 100 ja 111). Seuraava askel olisi, jos viitattaisiin edellisten lisäksi ILO:n inhimillisille työolosuhteille asettamiin lisävaatimuksiin. Niitä ovat vähimmäispalkka (sopimus 131), työsuojelu ja työterveydenhuolto (sopimukset 115, 155, 170), työaika (sopimukset 1 ja 30), työnantajan aloitteesta tapahtuvan työsuhteen päättämisen seuraukset (sopimus 158) ja oikeus kirjalliseen työsopimukseen. (Finnwatch 2011, 9.)

4.3.1 Tuote- ja tuotantolaitossertifiointit

Yksityisen ja julkisen sektorin käyttöön on kehitetty useita erilaisia tuote- ja tuotantolaitossertifiointeja, joista alla esittelen lyhyesti yleisimpiä tekstiilialalla käytössä olevia sertifikaatteja. Näihin sertifikaatteihin voidaan siis viitata tarjousasiakirjojen sosiaalisen vastuun kriteereissä. Ohjeistukset ovat tavallisesti ammattiyhdistysjärjestöjen tuottamia tai yritysvetoisia. Ne pitävät sisällään tavallisesti omat säännöstönsä myös ympäristövastuuseen liittyen. Useille sertifikaateille pohjan luovat ILO:n perussopimukset ja YK:n ihmisoikeusjulistus.

Reilun kaupan sertifikaatti on tekstiilihankintojen kannalta yksi merkittävimmistä tuotesertifioinneista, koska seertifioi useiden muiden tuotteiden ohella puuvillaa. Reilun kaupan puuvillassa sertifiointi kohdistuu pelloilla tapahtuvaan puuvillan viljelyyn, ei koko tuotantoketjuun. Siksi Reilu kauppa ry puhuu vaatteista, jotka on valmistettu Reilun kaupan puuvillasta eikä Reilun kaupan vaatteista. (Reilu kauppa ry 2016.) Reilu kaupan mukaisesti voidaan kuitenkin asettaa tuotannon kaikille toimijoille ILO:n perussopimuksiin, YK:n ihmisoikeusjulistukseen ja lasten oikeuksiin perustuvat kriteerit. Lapsityövoima ja pakkotyö ovat Reilun Kaupan sertifikaatin mukaisesti kiellettyä ja se takaa kestävän tuotannon kustannukset kattavan hinnan tuotteista kehitysmaiden puuvillan tuottajille. (Finnwatch 2016a.)

Certified Cotton

Kuvio 3. Reilun kaupan puuvillan sertifikaatti (Cotton Roots 2016.)

SA8000 on sosiaalisen vastuullisuuden standardi, joka myönnetään erilaisille tuotantolaitoksille. Sertifikaatin myöntää kolmas osapuoli ja se kertoo kuluttajille, että he voivat luottaa yrityksen ottaneen käyttöön tarvittavat prosessit, jotka varmistavat työntekijöiden perusihmisoikeudet. SA8000 perustuu ISO 9001- ja ISO14001-

standardeihin. Sertifikaatin ydinajatuksena on, että kaikkia yrityksiä tulisi johtaa noudattaen perusihmisoikeuksia ja että yrityksen johto on valmis kantamaan siitä myös vastuunsa. Standardin on kehittänyt SAI (Social Accountability International), joka on voittoa tavoittelematon, kansainvälinen ihmis- ja työelämäoikeuksien edistämiseen keskittynyt järjestö. SA8000-sertifikaatti sisältää yhdeksän eri osa-aluetta, joita ovat mm. lapsityövoima, elämiseen riittävä palkkaus, pakkotyö, järjestäytymisvapaus, kollektiivinen neuvotteluoikeus ja syrjintä. (DNV GL Business Assurance 2015.)

Kuvio 4. SA 8000- sertifikaatti. (International Trade Centre 2015.)

BSCI – Business Social Compliance Initiative on yritysvetoinen sosiaalisen laadunvalvonnan malli, jonka ovat perustaneet eurooppalaiset kauppaketjut vuonna 2003. Sen tavoitteena on parantaa työoloja riskimaissa kansainvälisten sopimusten tasolle ja selkeyttää ja yhtenäistää yritysten tekemää tavarantoimittajien valvontaa. BSCI:n mukaan näin varmistetaan, että kuluttajille tarjottavat tuotteet on valmistettu sosiaalisesti ja eettisesti hyväksyttävissä olosuhteissa. Yritykset sitoutuvat edistämään BSCI:n periaatteiden, eli Code of Conductin toteutumista liittyessään sen jäseneksi. Toimittajat tekevät BSCI:n mukaisen itsearviointin omasta toiminnastaan, jonka jälkeen ostaja sekä tavarantoimittaja yhdessä sopivat auditoinnista eli tarkastuksesta tavarantoimittajan tehtailla. BSCI:tä hallinnoi Foreign Trade Association (FTA) ja se on käytössä tällä hetkellä noin 300:ssa eurooppalaisessa kaupan alan yrityksessä. (Kaupan Liitto 2004.) Finnwatch toteaa, että BSCI:n jäsenyys ei takaa automaattisesti koko tuotantoketjun vastuullisuutta, sillä tuotantolaitoksen osalta täytyy pyytää erikseen selvitys auditoinneista (Finnwatch 2016b).

Kuvio 5. BSCI-logo. (Foreign Trade Association 2015.)

Worldwide Responsible Accredited Production (WRAP) on tuotantolaitossertifiointiohjelma, joka on perustettu edistämään ammatinharjoittamista eettisissä, inhimillisissä sekä laillisissa olosuhteissa erilaisissa tuotantolaitoksissa ympäri maailmaa. WRAP-sertifiointiohjelma keskittyy pääasiassa vaatteiden, jalkineiden ja ommeltujen tuotteiden aloihin, mutta toimii myös muilla työvoimavaltaisilla aloilla, kuten rakennusalaalla. WRAP-sertifiointi edellyttää yritykseltä vastuullista tuotantoa, joka pitää sisällään vaatimuksia mm. pakkotyön, lapsityövoiman, syrjinnän ja häirinnän estämiseen. Vuonna 2008 WRAP-sertifiointiin osallistui 1700 tehdasta 60 eri maassa. Valmistajat, jotka läpäisevät WRAP-sertifioinnin saavat todistuksen, joka on voimassa määräaikaaisesti puolesta vuodesta kahteen vuoteen. (Worldwide Responsible Accredited Production 2015.)

Kuvio 6. WRAP-sertifikaatti. (Tradegood 2016.)

Fair Wear Foundation (FWF) on useiden eri sidosryhmien perustama vastuullisuusverkosto, joka pyrkii parantamaan työolosuhteita vaate- ja

tekstiiliteollisuudessa. Ay-järjestöjen, kansalaisjärjestöjen ja yritysten hallinnoima FWF varmistaa, että sen jäsenyritykset toteuttavat ”FWF Code of Labour Practices” -ohjeistusta toimitusketjussaan, jolloin yritykset ovat sitoutuneet jatkuvien parannuksiin tuotantoketjun vastuullisuudessa. FWF on perustettu vuonna 1999 Hollannissa. Vuonna 2010 FWF:llä oli yli viisikymmentä jäsenyritystä eri puolilla Eurooppaa ja se on aktiivinen monissa tuotantomaissa kuten Kiinassa, Intiassa, Bangladeshissa ja Turkissa. FWF:n tavoitteena on vähentää syrjintää, kieltää lapsityövoiman käyttö, ajaa työntekijöiden oikeutta järjestäytyä ja neuvotella kollektiivisesti työehtosopimuksista. Sen tavoitteisiin kuuluu myös elämiseen riittävän palkan maksaminen sekä virallisesti tehdyt työsopimukset työntekijöille, ylipitkien työpäivien vähentäminen ja työturvallisuuteen liittyvien asioiden parantaminen. (Fair Wear Foundation 2015.)

Kuvio 7. Fair Wear Foundation. (Fair Wear Foundation 2015.)

Kuten edellä mainittu FWF, **The Ethical Trading Initiative (ETI)** on useiden Ay-järjestöjen, yhtiöiden ja vapaaehtoisjärjestöjen liitto, jonka pyrkimyksenä on parantaa työntekijöiden oikeuksia ympäri maailman. ETI:n tavoitteisiin kuuluu mm. lapsityövoiman ja ylitöiden vähentäminen, elämiseen riittävä palkkaus sekä terveyden ja turvallisuuden edistäminen. ETI on perustettu vuonna 1998 ja siihen kuuluu tänä päivänä yli 70 yhtiötä. Ay-järjestöt edustavat yli 160 miljoonaa työntekijää jokaisesta maasta missä ay-liikkeet ovat sallittuja. (Ethical Trade Initiative 2015.)

Kuvio 8. Ethical Trading Initiative. (Ethical Trading Initiative 2015.)

4.3.2 Työkaluja sosiaalisesti kestäviin hankintoihin

Seuraavana esittelen lyhyesti erilaisia työkaluja, joita hankkijat voivat käyttää hyödykseen varmistamiseksi sosiaalisesti vastuulliset hankinnat. Näitä ovat mm. työ- ja elinkeinoministeriön kehittämä CSR kompassi, työ- ja elinkeinoministeriön ja Reilun kaupan oppaat sosiaalisesti vastuullisiin hankintoihin sekä Motivan hankintapalvelut.

CSR-kompassi on työ- ja elinkeinoministeriön ylläpitämä sähköinen työkalu, jonka avulla hankkijat voivat edistää sosiaalisesti vastuullisia tavara- ja palveluhankintoja. Sitä voivat käyttää hyödykseen sekä julkinen että yksityinen sektori ja kummallekin löytyy työkalusta omat osionsa, sillä julkisella sektorilla on käytössään omat säännöstönsä hankintoihin. Kompassista saa käytännön vinkkejä ja tukea pitkien tuotantoketjujen vastuullisuuden hallintaan. Kompassista löytyy tietoa mm. lainsäädännöstä, EU:n oikeusperiaatteista ja se tarjoaa konkreettisia neuvoja ja malleja hankkijoiden käyttöön. Kompassi käy läpi koko julkisen hankintaprosessin sosiaalisen vastuun näkökulmasta: mitä kaikkea tulee ottaa huomioon missäkin vaiheessa hankintaprosessia, jotta toimitaan sosiaalisesti vastuullisella tavalla. (<http://julkinen.csr-kompassi.fi/hankintaprosessi>) Kompassi tarjoaa avuksi myös erilaisia työkaluja ja malleja, joiden avulla sosiaalinen vastuullisuus voidaan sisällyttää organisaation toimintaan. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016c.)

Työ- ja elinkeinoministeriö on tuottanut myös oppaan sosiaalisesti vastuullisiin hankintoihin. Siinä käydään läpi, mitä ovat sosiaalisesti vastuulliset hankinnat ja mitä hyötyä niiden käytöstä on. Oppaassa kerrotaan strategiasta, jonka avulla voidaan huomioida sosiaalisia näkökohtia sekä riskianalyseista, joiden avulla voidaan kohdistaa sosiaalisia kriteerejä. Oppaassa kerrotaan myös, kuinka sosiaaliset näkökulmat voidaan huomioida hankintamenettelyssä: hankinnan suunnittelussa, toimittajan soveltuvuusehdoissa, hankinnan kohteen vähimmäisvaatimuksissa,

tarjousten vertailuperusteissa sekä hankinnan toteuttamisen sopimusehdoissa. Opas sisältää linkin CSR-kompassin vastuullisuusarviointilomakkeeseen täyttö- ja arvioimisohjeineen, jonka avulla voidaan arvioida potentiaalisten toimittajien vastuullisuutta. Oppaassa kerrotaan myös mm. Reilun Kaupan tuotteista. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2013.)

Motivan hankintapalvelu tarjoaa apua hankinnan eri vaiheisiin, kun tarkoituksena on löytää ympäristön kannalta paras ratkaisu. Palvelu kohdistuu erityisesti jätehuollon, energian, kuljetusten, liikenteen ja rakentamisen hankintoihin. Hankintapalvelua rahoittaa työ- ja elinkeinoministeriö sekä ympäristöministeriö. (Motiva Oy 2016a.)

Motivan hankintapalvelu on laatinut hankintaohjeen tekstiileille ja työvaatteille. Ohjeen tarkoitus on auttaa julkisia hankkijoita valitsemaan tekstiilejä, jotka ovat ympäristöystävällisempiä ja sosiaalisesti vastuullisempia. Ohje sisältää sosiaalisia kriteereitä, joita eri hankintayksiköt voivat käyttää hyödyksi tarjouspyynnöissään vähimmäisvaatimuksina, kokonaistaloudellisuuden vertailuperusteina tai joissain tapauksissa sopimusehtoina. Kriteereissä on huomioitu CSR-kompassin suosituskriteerit. Ohje sisältää kriteerien perustason ja edelläkävijätason sekä niiden perustelut. Perustasossa viitataan ILO:n kahdeksan yleissopimuksen noudattamiseen, tuotantomaa paikallisen lainsäädännön noudattamiseen sekä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 32 artiklan noudattamiseen. Edelläkävijätasossa viitataan Reilun kaupan periaatteiden mukaisesti tuotettuun puuvillaan, jolloin mainitaan elämiseen riittävä palkka, ostohinnan lisäksi maksettava Reilun kaupan lisä ja lapsityövoiman kieltäminen. Ohjeesta löytyy linkki CSR-kompassiin sekä Reilun kaupan Reiluja hankintoja-oppaaseen. (Motiva Oy 2015a, 6-7.)

Reilu kauppa ry on myös julkaissut oman Reiluja Hankintoja- oppaansa sosiaalisesti kestäviin hankintoihin ja se on tarkoitettu erityisesti kuntien ja kaupunkien hankkijoille. Reilun kaupan kriteeristöä voidaan käyttää tekstiilialalla erityisesti puuvillatuotteisiin liittyvissä hankinnoissa. Oppaassa avataan Suomen hankintalakia eettisten julkisten hankintojen näkökulmasta. Opas sisältää erilaisia ennakkotapauksia sosiaalisesti kestävästi tehdyistä julkisista hankinnoista ja esittelee konkreettisia esimerkkejä siitä, kuinka Reilun kaupan kriteeristöä voidaan sisällyttää tarjouspyynnön sopimusehtoihin. Reilun kaupan eduksi julkisyhteisöille mainitaan kestävän kehityksen edistäminen, kattavat kriteerit ja luotettava valvonta, kansainvälisten sitoumusten täytäntöönpano, veronmaksajien tuki sekä kansalaisyhteiskunnan tuki. (Reilu kauppa ry 2013.)

4.4 Esimerkkejä vastuullisista tekstiilihankinnoista Suomessa

Otin työhöni mukaan muutaman positiivisen esimerkin sosiaalisesti vastuullisista tekstiilihankinnoista havainnollistamaan tilanteen kehittymistä sitten vuoden 2013. Etsin internetistä erilaisia julkaisuja viime vuosina tehdyistä sosiaalisesti kestävästä tekstiilihankinnoista, joita voisin käyttää tukemaan laadullista tutkimustani. Esittelen alla Puolustusvoimien sekä Vantaan ja Tampereen kaupunkien tekemiä tekstiilihankintoja, joissa on käytetty sosiaalisia kriteerejä hankinta-asiakirjoissa.

Puolustusvoimat on huomionut sosiaalisen vastuun käyttämällä CSR-kompassia tekstiilihankinnoissaan. Sosiaalisia kriteerejä on käytetty aktiivisesti kaikissa EU-kynnysarvon ylittävissä hankinnoissa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015, 25.) Hankintasopimusten erityisehdoissa toimittajalta vaaditaan toimintatapoja, joilla varmistetaan ILO:n sopimusten noudattaminen. Toimittajan tulee todistaa kriteerien täyttyminen sertifikaatilla (esim. Reilu kauppa, SA8000), ulkopuolista auditointia käyttämällä tai vastaavalla asiakirjalla. Puolustusvoimien käyttämät sosiaaliset kriteerit ovat olleet CSR-kompassissa suositeltuja kriteereitä. Kompassi onkin todettu korvaamattomaksi työkaluksi kaikissa Puolustusvoimien materiaalihankinnoissa, sillä se on tarjonnut konkreettisia neuvoja ja valmiita malleja hankkijoiden käyttöön. Työkalun käyttöä on vahvistettu työparimenetelmällä, jonka mukaisesti kaksi sosiaalisen vastuun asiantuntijaa käyvät läpi tuottajien vastuullisuusraportit. Tällä tavalla arvioinnin laatu pyritään varmistamaan. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015, 25.)

Vantaan kaupunki hankki Reilun kaupan puuvillasta valmistetut suojatyövaatteet ensimmäisenä Suomessa kesällä 2015. Hankinnan valintaperusteena oli, että t-paitojen raaka-aine täytti Reilun kaupan kriteeristön. Vantaan kaupungin hankinta-asiantuntijan mukaan ei tarvittu merkittävästi lisätyötä, jotta hankintaa voitiin toteuttaa Reilun kaupan periaatteiden mukaisesti. Asetettuihin kriteereihin kuuluivat takuuhinnan maksaminen viljelijälle, lisämaksun maksaminen tuottajaorganisaation kehittämiseen, lapsityövoiman kieltäminen, tuottajien mahdollisuus ennakkorahoitukseen myyntihinnasta heidän niin halutessaan sekä tarjoajan asianmukainen varmennus näiden kriteerien täyttymisestä. (Motiva Oy 2015b.)

Tampereen kaupunki kertoi tammikuussa 2015 tehneensä kestävän ja taloudellisen suojakäsinehankinnan. Kaupunki on tehnyt uuden, vuoden 2016 alussa voimaan

tulleen terveydenhuollon suojakäsihankintasopimuksen, jolla se haluaa edistää työntekijöiden ja luonnon hyvinvointia sekä globaalia vastuuta. Riskimaaostoihin kuuluvat suojakäsihankinnat tehdään kokonaistaloudellisesti edullisesti, jolloin kaupunki saa 100 000 euroa edullisemmilla kustannuksilla hankittua edellistä paremman tuotteen käyttöönsä. Samalla edistetään työntekijöiden oikeuksia ja vähennetään ympäristövaikutuksia. Tarjoajan tai tuottajan tuli noudattaa Kansainvälisen työjärjestö ILO:n työelämän perusoikeuksien yleissopimusta ja heiltä pyydettiin vastuullisuusraportti tai muu vastaava selvitys todentamaan sitoumusta. (Tuomi Logistiikka Oy 2016.)

Valitettavasti Suomi on kuitenkin muita maita jäljessä eettisissä tekstiilihankinnoissa. Esimerkiksi Espanjassa, Barcelonassa puistotyöntekijöiden työvaatteet hankitaan eettisesti. Hankintasopimus uusitaan vuosittain ja sopimus edellyttää ILO:n yleissopimusten noudattamista koko tuotantoketjussa. Toimittajan tulee toimittaa asianmukainen varmennus puistoyksikölle toimenpiteistä, jotka takaavat sosiaalisten kriteerien täyttymisen. Belgiassa puolestaan on käytössä online-opas, josta hankkija löytää neuvoja ja tietoa sosiaalisen vastuun noudattamisesta hankinnoissa. Budjetti oppaan kehittämiseen oli 350 000 euroa. Sveitsin Zürichissa 1000 poliisia ja vanhainkotien työntekijät pukeutuvat Reilun kaupan puuvillaan. Ruotsissa kuntien hankintayksiköillä on yhteinen vastuullisuusohjeisto ja hankkijat vierailevat tuotantomaiden tehtailla henkilökohtaisesti. (Finnwatch 2011, 13.)

5 Asiantuntijahaastattelut ja kyselytutkimus

5.1 Asiantuntijahaastattelut

Asiantuntijahaastatteluihin valitut haastateltavat ovat tarkoin valittuja. He edustavat usein jotakin organisaatiota tai laitosta ja ovat koulutettuja sekä alallaan tunnustettuja asiantuntijoita. Tavoitteena on kerätä heiltä erikoistietämystä käsiteltävään aiheeseen liittyen, sillä heillä on laajasti tietoa erilaisiin ilmiöihin liittyen, esimerkiksi tulevaisuuden kehityksestä tai juridisista kysymyksistä. (Anttila 1996, 233.) Lähestyin Hanselin Liisa Lehtomäkeä toimeksiantajan suosituksesta, joka tiesi Lehtomäellä vastuullisuusasiantuntijana olevan paljon kokemusta ja näkemystä aiheesta. KL-Kuntahankinnat Oy:ta oli niin ikään haastateltu Finnwatchin selvitystä varten, joten koin luonnolliseksi ottaa myös heihin yhteyttä. Molemmat organisaatiot ovat

yhteishankintayksiköitä, joten voidaan katsoa heidän edustavan myös lukuisten kuntien ja kaupunkien näkemystä aiheeseen, koska ne ovat yhteishankintayksikköjen asiakkaita.

Aikataulullisista syistä toteutin kaupunkien kyselytutkimuksen ensin ja asiantuntijahaastattelut vasta kyselytutkimuksen teon jälkeen. Tein siis ensin kysymykset kaupunkikyselyyn, joiden pohjalta muokkasin asiantuntijoiden haastattelut. Toteutin asiantuntijahaastattelut lähestulkoon samoilla kysymyksillä, kuin kyselyn kaupungeille. Kysymykset löytyvät liitteestä 1. Muokkasin kysymyksiä kuitenkin jonkin verran, sillä täysin samat kysymykset eivät olisi käyneet sellaisenaan hankintayksiköiden asiantuntijoille. Kysely käsitteli kuitenkin täysin samoja teemoja: onko sosiaalisen vastuun huomioon ottaminen lisääntynyt tekstiilihankinnoissa viime vuosina ja miten tilannetta voitaisiin mahdollisesti kehittää? Alle olen tiivistänyt haastateltavien vastaukset yhteishankintayksikköjen lyhyiden esittelyjen jälkeen.

Hansel Oy on valtion yhteishankintayksikkö, joka kilpailuttaa puitejärjestelyjä tuotteista ja palveluista. Tämän lisäksi Hansel tarjoaa asiakkailleen hankintojen asiantuntijapalveluita. Hanselin asiakkaita ovat esimerkiksi valtion liikelaitokset, virastot ja laitokset sekä yliopistot ja korkeakoulut. Hanselin tavoite on säästää yhteiskunnan varoja samalla kun se lisää tuottavuutta valtion hankintatoimeen. Rahoitus tulee sopimustoimittajilta, jotka maksavat Hanselille palvelumaksua, mutta se ei tavoittele voittoa toiminnallaan. Hansel toimii valtion omistuksessa ja sitä ohjaa valtiovarainministeriö. (Hansel 2016.) Haastattelemani Liisa Lehtomäki on Hansel Oy:n vastuullisuusryhmän jäsen ja osallistuu Hanselin tekemien puitejärjestelyjen tarjouskilpailujen laadintaan sekä vastaa puitesopimusmallin tekemisestä. Hän myös vastaa osaltaan vastuullisuusseikkojen huomioon ottamisesta tarjouskilpailuissa vastuullisuusryhmän jäsenenä.

Lehtomäen mukaan Hansel Oy huomioi vastuullisuusasiat laajasti ja sosiaalinen vastuu kuuluu heidän strategiaansa. Toimintaa ohjaavat valtioneuvoston julkaisemat periaatepäätökset sekä asiaa koskevat kannanotot. Tavoitteena on, että vastuullisuus huomioidaan yhteishankinnoissa aina, kun se on mahdollista. Hanselin tavoitteena on myöskin olla vastuullisten hankintojen edelläkävijä julkisella sektorilla. Sosiaalinen vastuu on alettu ottaa huomioon hankinnoissa vuodesta 2009 lähtien. Hanselissa ei ole yhtä sosiaalisen vastuun vastuuhenkilöä, mutta heillä on vastuullisuusryhmä, johon kuuluu 8-9 henkilöä yhtiön eri osastoilta. Hanselissa järjestetään vuosittain

sisäistä koulutusta vastuullisuuskysymyksistä ja he ovat osallistuneet mm. työ- ja elinkeinoministeriön järjestämiin tiedotustilaisuuksiin sosiaalisesta vastuusta, Motivan järjestämiin ympäristövastuun tilaisuuksiin ja Harmaan talouden selvitysyksikön tilaisuuksiin. Lisäksi vastuullisuusryhmän jäseniä on osallistunut muutamiin pohjoismaisiin koulutustilaisuuksiin ja seminaareihin sosiaalisesta vastuusta. Hanselilla on hankinnoissaan käytössään oma sisäinen sosiaalisen vastuun työohje.

Hanselin omissa puitejärjestelyissä ei ole ollut tekstiilikilpailutuksia, mutta se on tukenut asiakkaitaan muutamissa tekstiilikilpailutuksissa. Niissä on pyydetty tarjoajalta vapaaehtoista selvitystä sosiaalisen vastuun osalta keskeisten ILO:n yleissopimusten noudattamisesta toimitusketjussa. Selvitystä on pyydetty vapaaehtoisena, koska Lehtomäen mukaan vasta uusi hankintalaki antaa mahdollisuuden pyytää selvitystä toimitusketjusta. Vastauksena tarjoaja on voinut toimittaa mm. yrityksen vastuullisuusraportin. Lehtomäen mukaan suurin ongelma sosiaalisessa vastuussa on sosiaalisen vastuun kriteerien noudattaminen alihankintaketjussa ja sen todentaminen sopimuskaudella. Hänen mukaansa julkinen sektori tarvitsisi tukea ja koulutusta riippumattoman toimittaja-auditointijärjestelmän käyttöön. Yksiköillä ei ole yleensä mahdollisuutta lähteä itse auditoimaan tehtaita esimerkiksi Kauko-Idässä. Liisa Lehtomäki kertoo, että tietoisuus sosiaalisen vastuun ongelmista on noussut esille eri tahojen toimista viime vuosina. Hansel laati oman sisäisen työohjeensa sosiaaliseen vastuuseen vuonna 2013. Apua he saavat myös Eetiltä tai Finnwatchilta, joiden kanssa he ovat tehneet yhteistyötä. Lehtomäen mukaan uusi hankintalaki vaikuttaa sosiaaliseen vastuuseen siten, että se antaa mahdollisuuden pyytää selvitystä toimitusketjun hallinnasta jo tarjouspyyntövaiheessa. Tätä mahdollisuutta ei ole ollut aikaisemmin, mikäli hankintalain soveltuvuusvaatimusten käyttöä on tulkittu ahtaasti. Käytännössä tilanne ei kuitenkaan muutu kovinkaan paljon, sillä jo nyt selvitystä on voitu pyytää vapaaehtoisena. Vaikeudet sosiaalisen vastuun saralla liittyvät Lehtomäen mukaan erityisesti auditointivaiheeseen ja kykyyn aikaansaada muutosta alihankintaketjussa. Lehtomäki huomauttaa, että tekstiilihankintojen sosiaalisen vastuun kysymykset ovat Hanselissa pienessä roolissa ja enemmän näitä asioita painotetaan Hanselissa IT-laitteiden kohdalla. (Lehtomäki 2016.) Melko pitkälti samoja sosiaalisen vastuun näkökulmia voidaan mielestäni soveltaa kuitenkin alasta riippumatta.

KL-Kuntahankinnat Oy on valtakunnallinen yhteishankintayksikkö, joka on perustettu vuonna 2008. Sen omistaa Suomen Kuntaliitto ry. Kuntahankinnat kilpailuttaa myös

puitesopimuksia asiakkaidensa, eli kuntien puolesta sekä vastaa niiden sopimushallinnasta. Se keskittyy kilpailutuksissa suurivolyymisiin yhteishankintoihin, jolloin saavutetaan kustannussäästöjä sekä erilaisia prosessihyötyjä. (KL-Kuntahankinnat Oy 2015.) Haastateltava Pauliina Juntunen toimii Kuntahankinnat Oy:n lakimiehenä ja vastuullisuusasiantuntijana.

KL Kuntahankinnat Oy:n Pauliina Juntunen kertoo, että sosiaalinen vastuu on sisällytetty myös heidän hankintastrategiaansa. Sosiaaliset kriteerit huomioidaan soveltuvien osien riippuen hankinnan kohteesta. Pyrkimyksenä on laajentaa sosiaalisten kriteerien käyttöä hankintasopimuksissa, mikäli se on mahdollista ja järkevää ottaen huomioon markkinatilanteen, asiakastarpeen ja kilpailutusresurssit. (KL-Kuntahankinnat Oy 2016.)

Pauliina Juntunen toimii itse sosiaalisen vastuun vastuuhenkilönä Kuntahankinnat Oy:ssä. Heidän hankinta-asiantuntijansa ovat käyneet mm. Motivan koulutuksissa ja osa heistä on erilaisissa verkostoissa mukana. Sisäistä koulutusta järjestetään myös ja ulkoisia tahoja, kuten Finnwatchia kuullaan sosiaalisen vastuun asioissa. Kuntahankinnoilla on käytössään Motivan palveluita ja hankekohtaisesti myös muita työkaluja. Ennen kilpailutusta käydään paljon vuoropuhelua ja markkinakartoitusta, joissa kysytään asiakkaiden, toimittajien ja muiden alalla toimivien tahojen tarpeista.

Juntunen kertoo Kuntahankinnoilla olevan tekstiilihankintojen osalta kaksi tekstiilisopimusta, toinen koskee virkapukuja ja toinen ensihoidon vaatteita. Tarjouspyyntöjen vähimmäisvaatimuksissa ovat sosiaaliset kriteerit. Toimittajien ja mahdollisten alihankkijoiden tulee noudattaa ILO:n kahdeksaa keskeistä yleissopimusta, YK:n yleissopimusta lapsen oikeuksista sekä tuotantomaan voimassa olevaa ympäristö- ja työlainsäädäntöä. Toimittajan on tullut myös kyetä raportoimaan ne toimenpiteet, joilla todennetaan, että tuote on tuotettu näiden sopimusten ja voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Myös Juntusen mukaan sopimusvalvonta vastuullisuusasioissa on haastavaa ja varmistukset (mm. ulkoinen auditointi) ovat yhteishankintayksikölle erittäin työläitä. KL Kuntahankinnat Oy seuraa jatkuvasti muutoksia ja uusia suosituksia vastuullisuusasioihin liittyen. Koska se on yhteishankintayksikkö, joka tekee hankintoja asiakkailleen eli kunnille, se kuuntelee hyvin paljon asiakkaiden toiveita ja tarpeita. Juntunen toteaa, että vastuullisuudesta puhutaan vuosi vuodelta enemmän ja sen merkitys on kasvanut. Suunta on siten ollut hyvä ja organisaatiot ottavat asiaa systemaattisemmin huomioon. Pauliina Juntunen näkee, että uuden hankintalain myötä erinäiset kriteerit vastuullisuudesta vakiintuisivat

hankinnoissa. Tämän lisäksi vastuullisuuskriteerejä tullaan ottamaan enemmän osaksi laatua ja laadun määrittelyä. (Juntunen 2016.) Voimassa olevan hankintalain mukaan hankittavan kohteen laatua voidaan määritellä teknisissä eritelmissä jo hankintailmoituksessa tai tarjouspyynnössä, jolloin voidaan viitata esimerkiksi kansainväliseen standardiin. (Hankintalaki 2007/348, 44§.) Juntunen (2016) myös toivoo, että tulevaisuudessa sopimushallintaan ja -seurantaan annettaisiin enemmän aseita ja neuvoja hankintayksiköille.

Finnwatch oli vuonna 2013 ollut myös yhteydessä KL-Kuntahankinnat Oy yhteishankintayksikköön liittyen sosiaaliseen vastuuseen. Silloin yhteishankintayksikkö kertoi olevansa vasta alussa sosiaalisten kriteerien huomioimisessa ja linjauksia oli tehty enimmäkseen ympäristö vastuuseen liittyen. Pyyntöjä kunnilta ei ollut tullut sosiaalisten kriteerien käyttämisestä selvityksen tekoon mennessä, mutta muutamassa tekstiilikilpailutuksessa oli käytetty sosiaalisia kriteerejä. Ensihoidon työvaatehankinnassa ja pelastustoimen virkapukukilpailutuksessa oli viitattu ILO:n ja YK:n sopimukseen sekä voimassa olevaan työlainsäädäntöön. (Finnwatch 2013, 22.) Kun verrataan Finnwatchin tekemää selvitystä ja nyt saamaani haastattelua, voidaan katsoa, että kehitystä on tapahtunut sosiaalisen vastuun saralla. Sosiaalinen vastuu kuuluu nykyään heidän hankintastrategiaansa ja tarjouspyyntöjen vähimmäisvaatimuksiin ainakin tekstiilihankinnoissa.

5.2 Kyselytutkimus kaupungeille

Päätimme yhdessä toimeksiantajan kanssa laatia Finnwatchin selvityksessä mukana olleille kahdelletoista Suomen suurimmalle kaupungille kyselyn, jossa selvitettäisiin sosiaalisen vastuun tämän hetkistä tilaa kaupunkien tekstiilihankinnoissa sekä sitä, mitä heidän mielestään voitaisiin tehdä tilanteen kehittämiseksi. Olin tehnyt vastausten analysoimisen helpottamiseksi kyselyn sähköiseen lomakemuotoon. Valitsin kyselyn toissijaiseksi tutkimusmenetelmäksi, sillä halusin lisää näkökulmaa ja informaatiota tukemaan tekemiäni asiantuntijahaastatteluita. Kyselyn laatimista helpotti se, että pystyin kysymään mielipidettä siitä Eetin hankinta-asiantuntijalta ennen sen lähettämistä. Muutaman korjauksen jälkeen lähetin sähköisen kyselyn kaupungeille maaliskuussa 2016. Päätimme antaa kaupungeille vastausaikaa kahden viikon ajan. Jaoin kysymykset neljään teemaan mukaillen Finnwatchin selvitystä kyselyn selkeyttämiseksi, mutta minulla ei kuitenkaan ollut käytössä heidän vuonna 2013 esittämiään kysymyksiä. Teemoja olivat: poliittinen ohjaus ja budjetointi, vastuuhenkilöt

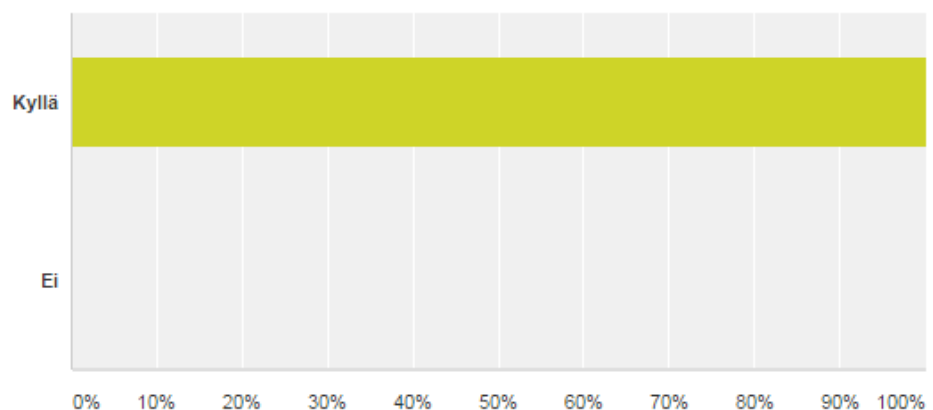
ja koulutus, sosiaalisten kriteerien käyttö asiakirjoissa sekä kehittämiskohteet ja tulevaisuus. Laadin kyselyn Survey Monkey- kyselytutkimusmuodostimen avulla.

Lähetin sähköisen kyselyn siis kahdelletoista Suomen suurimmalle kaupungille, joita ovat Helsinki, Espoo, Vantaa, Turku, Oulu, Tampere, Pori, Kouvola, Lahti, Joensuu, Jyväskylä ja Kuopio. Kyselyyni vastasi yhteensä seitsemän kaupunkia, eli vastausprosentiksi muodostui 58%. Yksi vastaajista oli ohittanut kaikki kysymykset. Seuraavissa kappaleissa käyn läpi kyselyn tuloksia.

5.2.1 Poliittinen ohjaus ja budjetointi

Mainitaanko hankintastrategiassanne sosiaalista vastuuta?

Vastattu: 7 Ohitettu: 1

Vastausvaihtoehdot	Vastaukset	
Kyllä	100,00%	7
Ei	0,00%	0
Yhteensä		7

Kuvio 9. Hankintastrategia ja sosiaalinen vastuu.

Ensimmäisellä kysymyksellä halusin kartoittaa, kuinka yleistä sosiaalisen vastuun sisällyttäminen hankintastrategiaan on. Kaikkien vastanneiden kaupunkien hankintastrategiassa tai hankintaohjeistuksissa mainitaan sosiaalinen vastuu tavalla tai toisella:

"Kaupunki noudattaa hankintatoiminnassaan kansainvälisen työelämän perusnormeja, mm. lapsityövoiman käytön vähentämiseksi. Harmaan talouden torjumiseksi kaupunki varmistaa, että sen hankinnoissa käytettävät toimittajat ovat rekisteröityneet yritys- ja yhteisötietolain mukaisesti sekä huolehtineet verojen ja sosiaalimaksujen maksamisesta."

"Ehtoja asetettaessa on otettava huomioon tasapuolisen ja syrjimättömän kohtelun vaatimukset sekä suhteellisuusperiaate. Tämän lisäksi on oma määrittelynsä hankintojen varaamisesta työkeskuksille. Tarkempi määrittely tehdään erikseen kussakin hankinnassa."

"Ei ole varsinaista hankintastrategiaa, mutta hankintoja ohjeistavassa asiakirjassa on maininta."

"Hankintojen valmisteluvaiheessa tulee huomioida mahdollisuuksien mukaan sosiaaliset näkökohdat siten, että hankintoja varataan mm. työkeskuksille tai niiden avulla pyritään työllistämään pitkäaikaistyöttömiä tai vajaakuntoisia."

Sakupe Oy edellyttää tekstiilitoimittajiltaan eettistä ja ekologista toimintaa. Otamme huomioon toimintamme ja hankintaketjumme ympäristövaikutukset (ympäristöpolitiikka). Toimittajamme pyrkivät aktiivisesti huolehtimaan siitä, että tuotanto- ja toimitusketjun kaikissa portaissa noudatetaan asianomaista työ- ja ympäristölainsäädäntöä, työehtosopimuksia sekä vastuullisen liiketoiminnan periaatteita. Tuotantoketjussa toimitaan Kansainvälisen työjärjestön (ILO) yleissopimusten lapsityövoimaa koskevien periaatteiden mukaisesti. Tekstiilituotteiden täsmällinen alkuperä on selvitettävissä. Auditoimme tarvittaessa toimittajien tuotannon ja tuotantoketjuun liittyvät toimijat. Työasujen valmistajat käyttävät korkealaatuisia kankaita, jotka eivät sisällä allergisoivia aineita."

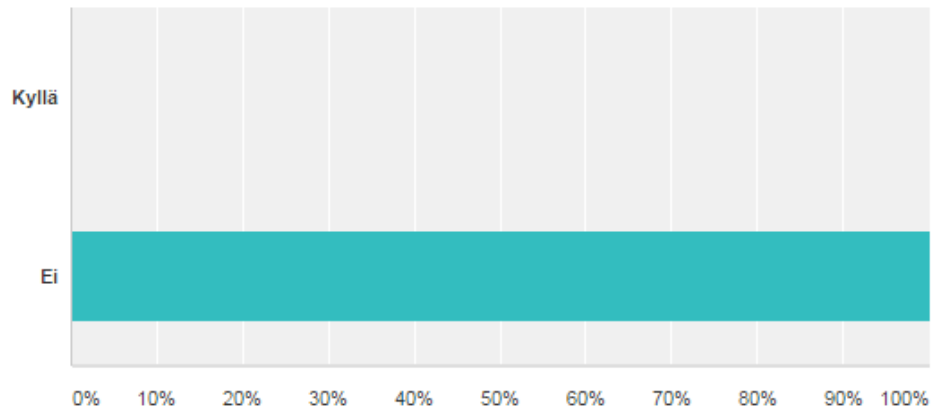
"Kaupungilla ei ole erillistä hankintastrategiaa, vaan yksi kaupungin strategia ja arvot. Arvoissa on mukana kestävä kehitys joka kattaa sekä ympäristövastuun että sosiaalisen vastuun."

On yleistä, että hankintastrategiassa tai -ohjeistuksessa viitataan ILO:n yleissopimuksiin, kestävään kehitykseen, voimassa olevaan työlainsäädäntöön. Tässä kohtaa jotkut vastaajista ilmoittivat myös hankintojen varaamisesta työkeskuksille. Hankintayksikön on mahdollista rajoittaa tarjouskilpailuun osallistumisen työkeskuksille tai vastaaville yksiköille, mikäli asianomaisten työntekijöiden enemmistö on vammaisia,

jotka eivät vammansa vuoksi voi harjoittaa tavanomaista ammattitoimintaa. Näin edistetään vammaisten työllistämistä. (Suomen Kuntaliitto 2016c.)

Onko yksikössänne erillistä budjettia/korvamerkittyä rahaa sosiaalisesti vastuullisille hankinnoille?

Vastattu: 7 Ohitettu: 1

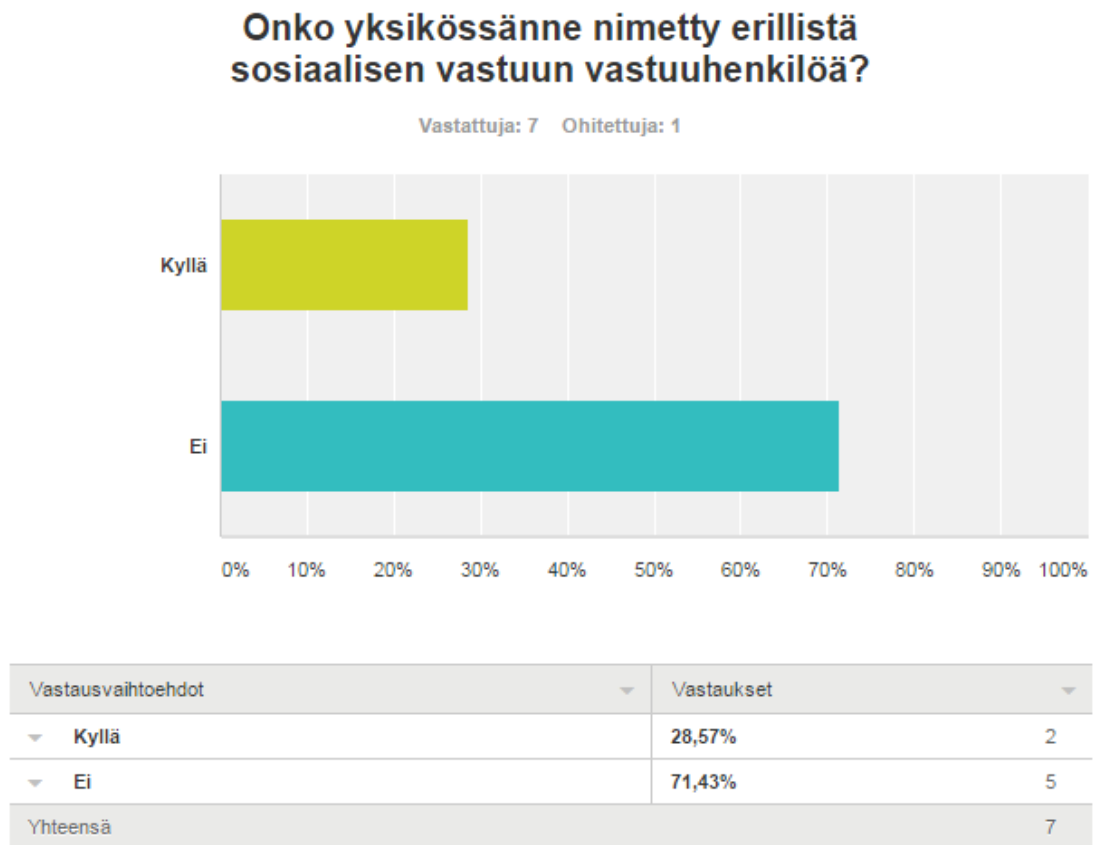

Vastausvaihtoehdot	Vastaukset	
Kyllä	0,00%	0
Ei	100,00%	7
Yhteensä		7

Kuvio 10. Sosiaalinen vastuu ja budjetti.

Toinen kysymys koski budjettia. Kysymykseen onko yksikössänne erillistä budjettia/korvamerkittyä rahaa sosiaalisesti vastuullisille hankinnoille kaikki vastanneet olivat vastanneet kielteisesti, kuten Finnwatchin selvityksessä. Yleisesti kestäville hankinnoille ei varata omaa budjettiaan hankintojen kokonaisbudjeteista.

5.2.2 Vastuuhenkilöt ja koulutus

Kuvio 11. Sosiaalisen vastuun vastuuhenkilöt.

Kolmas kysymys koski sosiaalisen vastuun vastuuhenkilöitä. Kahdessa kaupungissa seitsemästä vastanneesta on nimetty erillinen sosiaalisen vastuun henkilö: Helsingissä näin oli tehty Finnwatchin selvityksen jälkeen ja Vantaalla vastuuhenkilöä oltiin rekrytoimassa selvityksen teon aikaan. Vantaalta tähän kysymykseen tuli siis odotetusti myönteinen vastaus. Hankintayksiköissä usein sama henkilö vastaa kestävän kehityksen asioista, jolloin hänen vastuulleen kuuluu sosiaalisen vastuun lisäksi myös ympäristövastuu. Yksi kaupungeista tarkensi kielteistä vastaustaan kysymykseen näin:

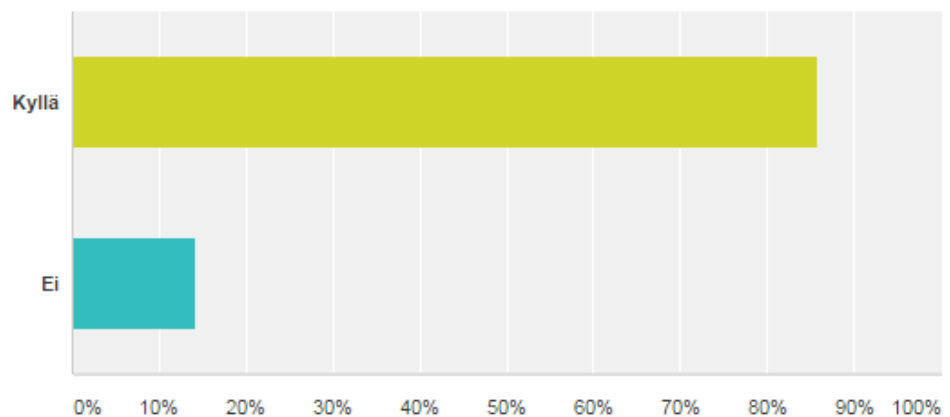
"Kysymykseen onko yksikössä sosiaalisen vastuun yhteyshenkilö, vastasin ei. Tämä tarkoittaa ettei Tuomi Logistiikalla ole erikseen nimettynä ko. vastuuhenkilöä. Jokainen kilpailutuksia valmisteleva henkilö on omalta osaltaan vastuussa siitä, että nämä asiat huomioidaan kilpailutuksissa. Koko henkilökunta on koulutettu näiden asioiden osalta. Tampereen kaupungin kestävän kehityksen yksikkö on aikaresurssinsa rajoissa mukana kilpailutusprosesseissa. Tampereen

kaupungilla on useita henkilöitä, joilla on vastuuta sosiaalisen vastuun huomioimisesta hankinnoissa.”

Myös Finnwatchin selvityksessä oli käynyt ilmi, että usein erillistä sosiaalisen vastuun henkilöä ei ole nimetty, vaan sosiaalinen kestävyys on kaikkien hankkijoiden vastuulla ja he ovat saaneet siihen asianmukaista koulutusta tai neuvontaa.

Ovatko yksikkönne hankkijat saaneet ohjausta tai koulutusta sosiaalisesti vastuullisiin hankintoihin?

Vastattuja: 7 Ohitettuja: 1

Vastausvaihtoehdot	Vastaukset	
Kyllä	85,71%	6
Ei	14,29%	1
Yhteensä		7

Kuvio 12. Ohjaus ja koulutus.

Neljännän kysymyksen kohdalla halusin kartoittaa sosiaalisen vastuun koulutuksen ja ohjauksen yleisyyttä. Vain yhdessä hankintayksikössä vastanneista hankkijat eivät olleet saaneet koulutusta tai ohjausta sosiaalisesti vastuullisiin hankintoihin. Vastajien mukaan hankkijat ovat saaneet sisäistä koulutusta tai osallistuneet seminaareihin. Myös mm. Finnwatch on käynyt kouluttamassa henkilökuntaa.

”Tampereen kaupungin kestävä kehityksen yksikkö on kouluttanut henkilökuntaamme. Tampereen kaupungilla on ollut projekteja kuten Reilun

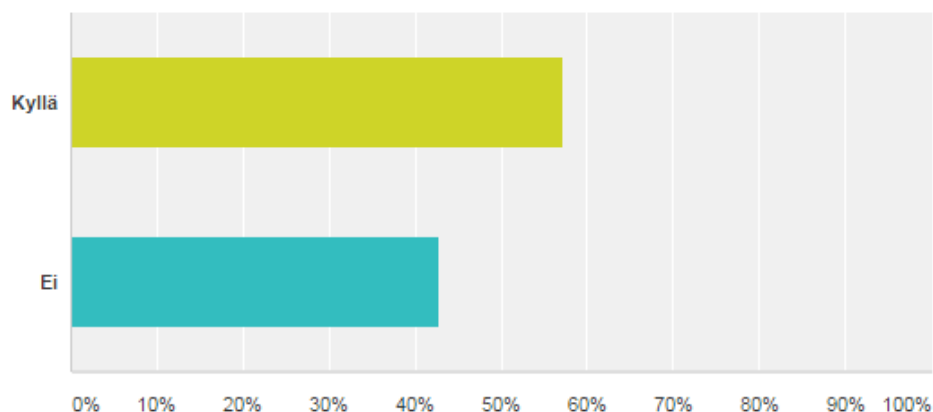
kaupan tuotteiden hankintaa jne. joiden yhteydessä myös Tuomi Logistiikan henkilökuntaa on koulutettu ko. asioiden huomioimiseksi kilpailutuksissa. Joitakin vuosia sitten oli Tampereen kaupungilla oma erillinenkin projektinsa sosiaalisten kriteerien huomioimisesta hankinnoissa.”

”Vantaan kaupunki on mukana THL:n koordinoimassa Hankinnoista duunia-hankkeessa, jossa testataan ja kokeillaan työllistämisehdon käyttämistä kaupungin hankinnoissa. Hankkeessa järjestetään koulutusta. Sen lisäksi kaupungin kestävien hankintojen erityisasiantuntija kouluttaa ja neuvoo hankinta-asiantuntijoita. Tarvetta asiantuntemuksen syventämiseen ja kehittämiseen on, mutta sopivaa tarjontaa ei ole.”

5.2.3 Sosiaalisten kriteerien käyttö tarjousasiakirjoissa

Onko yksikössänne käytetty sosiaalisia kriteerejä tekstiilihankintojen tarjouspyynnöissä viimeisen kolmen vuoden aikana?

Vastattu: 7 Ohitettu: 1

Vastausvaihtoehdot	Vastaukset	
Kyllä	57,14%	4
Ei	42,86%	3
Yhteensä		7

Kuvio 13. Sosiaalisten kriteerien käyttö asiakirjoissa.

Seuraava kysymys koski sosiaalisten kriteerien käyttämistä tekstiilihankintojen hankinta-asiakirjoissa. Kysymykseen onko tekstiilihankintojen tarjouspyynnöissä käytetty sosiaalisia kriteerejä viimeisen kolmen vuoden aikana vastasi 57 prosenttia.

kyllä ja 43 prosenttia vastasi ei. Yksi kielteisesti vastanneista totesi, että tekstiilihankintoja ei ole tehty viimeisen kolmen vuoden aikana.

"On käytetty kahdessa. Toinen koski puistotyöntekijöiden suojavaatteita, joissa t-paidat pyydettiin täyttämään Reilun kaupan kriteerit. Toinen koski tekstiilityöntarvikkeita, ml. koulujen tekstiilityön kankaat, joissa edellytettiin sosiaalisen vastuun kyselyyn vastaamista koskien kankaiden tuotannon alkuperätietoja."

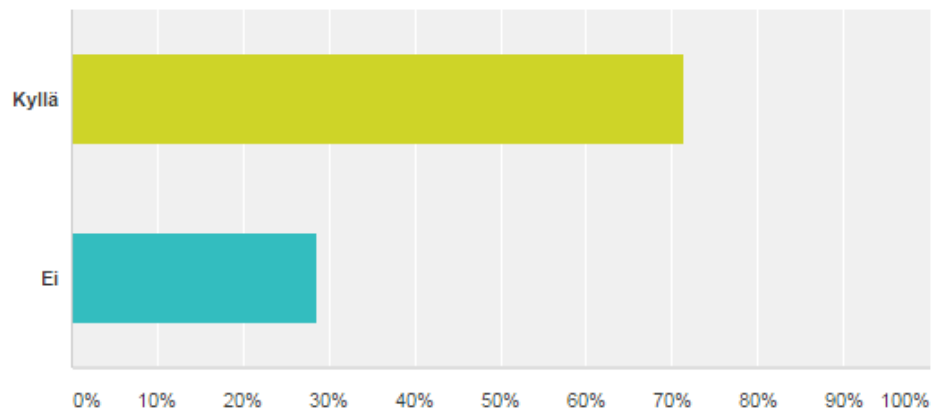
"Yhdessä tarjouspyynnössä yrityksen ja mahdollisten alihankkijoiden tulee noudattaa seuraavia sosiaalisia vaatimuksia: ILO:n kahdeksaa keskeistä yleissopimusta, YK:n yleissopimus lasten oikeuksista artikla 32 sekä voimassa olevaa ympäristö- ja työlainsäädäntöä mukaan lukien vähimmäispalkkaa ja sosiaaliturvaa koskeva lainsäädäntö, joka on voimassa siinä maassa, missä tuote tuotetaan. Valitun toimittajan tulee esittää ennen sopimuksen allekirjoittamista selvitys, esim. kansainvälisen standardin mukainen sertifikaatti tai ulkopuolisesta riippumattoman osapuolen suorittama tarkastus tai muu asiakirja, joka vahvistaa vaatimukset."

"Lainaus sopimuksesta 4g: Palvelun tuottaja ja sen alihankkija noudattaa YK:n lasten oikeuksien yleissopimuksen 32. artiklaa. Tämä koskee koko tekstiilituotantoa ja jakeluketjua koko sopimuskauden ajan. Palveluntuottaja ja sen alihankkija noudattaa voimassa olevaa työlainsäädäntöä, vähimmäispalkkaa ja sosiaaliturvaa koskevaa lainsäädäntöä. Palveluntuottaja ja sen alihankkija noudattaa kansainvälisen työjärjestö ILO:n työelämän perusoikeuksien yleissopimusta ainakin seuraavien kohtien osalta: pakkotyön kielto, lapsityön kielto ja syrjinnän kielto. Tavoitteena on seurata, miten palveluntuottajamme työskentelevät sosiaalisen vastuun parissa ja kehittävät toimintaansa jatkuvasti. Sopimuksen liitteenä on kyselylomake, jonka kysymyksillä kartoitetaan palveluntuottajan ja sen toimittajien työskentelyä sosiaalisen vastuullisuuden edistämiseksi ja varmistamiseksi hankintasopimusta koskevassa toimitusketjussa. Lomake on tarkoitettu riskimaista tulevan tuonnin seurantaan ja sen sisältämillä kysymyksillä pyritään selvittämään riskimaissa tapahtuvan tuotannon sosiaalista vastuullisuutta. Palveluntuottaja palauttaa tarvittaessa lomakkeen täytettynä tilaajalle kerran vuodessa toimitusketjun sosiaalisen vastuun kehittymisen seuraamiseksi sopimuskaudella. CSR-kompassi itsearviointilomaketta käytetään tässä yhteistyössä työkaluna."

Käytetyistä sosiaalisista kriteereistä mainitaan Reilun kaupan kriteeristö, ILO:n kahdeksan keskeistä yleissopimusta, YK:n yleissopimus lasten oikeuksista sekä tuotantomaan voimassa oleva työlainsäädäntö mukaan lukien vähimmäispalkka. Ennen hankintasopimuksen allekirjoittamista valitulta toimittajalta vaaditaan selvitys, joka varmentaa vaatimusten täytännönpanon. Vaatimus voi olla esimerkiksi ulkopuolisen auditoijan tarkastusasiakirja ja kansainvälisen standardin mukainen sertifikaatti.

**Onko yksikössänne käytössä
hankintastrategian lisäksi jotain käytännön
työkaluja sosiaalisen vastuullisuuden
tueksi (esim. yksikön omaa sosiaalisen
vastuun käsikirjaa/ohjeistusta, CSR-
kompassia, Motivan palveluita)?**

Vastattuja: 7 Ohitettuja: 1

Vastausvaihtoehdot	Vastaukset	
Kyllä	71,43%	5
Ei	28,57%	2
Yhteensä		7

Kuvio 14. Käytössä olleet työkalut eettisiin hankintoihin.

Seuraavaksi halusin selvittää, millaisia sosiaalisen vastuun työkaluja hankkijat käyttävät tukena hankinnoissa. Neljä myönteisesti vastannutta hankintayksikköä käyttävät sekä Motivan palveluita että CSR kompassia. Lisäksi yksi hankintayksikkö mainitsi käyttäneensä Finnwatchin raportteja hyödykseen. Tampereen kaupungin kestävän kehityksen yksikkö antaa neuvontaa sosiaalisen vastuun huomioimisesta kilpailutuksissa. Vantaan kaupunki tulee puolestaan päivittämään hankintaohjeensa, kun kansallinen julkisten hankintojen lainsäädäntö päivitetään ja siinä tullaan huomioimaan sosiaalisten ja ympäristönäkökohtien huomioiminen sekä innovatiivisuuden edistäminen. Vantaan kaupunki kertoo myös, että sosiaaliset ja ympäristölliset näkökohdat tullaan integroimaan omaan sähköiseen kilpailutustyövälineeseen kilpailutusasiakirjoja laadittaessa.

5.2.4 Kehittämiskohteet ja tulevaisuus

Loput kysymykset olivat avoimia. Kysymykseen tilanteen kehittämisestä ja erityisistä haasteista sosiaalisesta vastuusta tekstiilihankinnoissa sain kuusi vastausta. Toimitusketjun vastuullisuuden todentaminen koetaan erityiseksi haasteeksi. Sosiaalisten kriteerien täyttymisestä kertovien tarjoajien toimittamien asiakirjojen tulkinta sekä luettavuus kaipaavat kehittämistä. Ohjeita tulisi selkeyttää ja yhteinen sabluuna ohjeistuksille puuttuu. Hankintaketjut ovat pitkiä, joten niiden valvonta on hankkijan näkökulmasta haasteellista. Valvonnassa tehdään yhteistyötä toimittajien kanssa ja pyritään kehittämään hankintaketjua sosiaalisesti vastuullisemmaksi. Yksi vastaajista toteaa, että myös toimittajayrityksille tarvitaan lisää tietoa ja koulutusta, sillä valmiudet toimittajakentässä ovat vielä alkutekijöissä. Jotta voitaisiin edesauttaa sosiaalisten kriteerien hyödyntämistä, tarvittaisiin lisää resursseja ja yhteistyötä. Tuomi Logistiikka kertoo lisäävänsä yhteistyötä Tampereen kaupungin kestävän kehityksen yksikön kanssa. Ajankohtaisen tiedon saanti on ollut aikaisemmin haasteellista, mutta nykyään tietoa löytyy jo paremmin. Kuitenkin yksiköt tarvitsisivat enemmän aikaa ja resursseja, jotta ehtisivät etsiä ja hyödyntää käytettävissä olevaa tietoa. Yksi vastaajista toteaa Suomen olevan jäljessä muita Pohjoismaita, kuten Ruotsia sosiaalisen vastuun saralla.

Kysymykseen sosiaalisen vastuun kriteerien käytön lisääntymisestä tulevaisuudessa ja uuden hankintalain vaikutuksesta sain niin ikään kuusi vastausta. Yksi vastaajista toteaa, että uusi laki ei tuo varsinaisia uusia keinoja. Toisen vastaajan mukaan tulokset ovat kiinni panostuksen määrästä. Muut vastaajat toteavat kriteerien käytön lisääntyvän merkittävästi tulevaisuudessa. Yksi vastaajista toteaa uuden lain periaatteessa vaikuttavan asiaan positiivisesti, mutta se vaatii resursseja. Julkisella sektorilla ei ole tällä hetkellä resursseja auditointeihin tai niiden teettämiseen. Ruotsissa on käytössä kansallinen palvelu, joka olisi tervetullut myös Suomeen. Myös Norjassa on vastaajan mukaan käytössä sähköinen työkalu alihankintaketjujen hallintaan, jota julkiset hankkijat edellyttävät oman sopimuskumppaninsa käyttävän.

Kyselyn viimeisen kysymyksen kohdalla vastaajat saivat vapaasti kertoa, jos heillä tuli vielä jotain muuta mieleen tekstiilihankintoihin liittyen. Sain tähän kysymykseen kolme vastusta, jotka liittyivät lähinnä hankintojen ympäristövastuuseen, jota en tässä työssä erityisemmin käsittele. Yhden vastaajan mukaan tekstiilien hyötykäyttö käytön jälkeen vaatii enemmän kehittämistä. Ehdotus oli, että hyötykäyttö voisi olla sosiaalisten

yrittäjien kautta kotimaassa tapahtuvaa toimintaa. Toinen vastaaja toteaa että huomioon tulisi ottaa myös ympäristönäkökohdat tekstiilihankinnoissa, esim. kankaiden valmistamisen aikainen ympäristökuormitus.

6 Johtopäätökset

Vähän yli puolet, eli 58% kaupungeista vastasi kyselytutkimukseen tekstiilihankintojen vastuullisuudesta. Vastausprosentti oli odottamaani parempi, ja sain sen avulla kerättyä hyvin haastatteluita tukevaa informaatiota työhöni. Toisaalta julkisen sektorin hankintainformaatio on julkista, joten on odotettavaa, että hankintayksiköt ovat avoimia antamaan tietoja hankinnoistaan. Oli myös hienoa, että Hansel ja KL-Kuntahankinnat lähtivät mukaan tutkimukseeni.

Vastausten perusteella sosiaalinen vastuu sisällytetään kaupungeissa nykyään osaksi hankintastrategiaa. Erillistä budjettia sosiaalisesti vastuullisille hankinnoille sen sijaan ei ole. Sosiaalisen vastuun vastuuhenkilöt hankintayksiköissä olivat lisääntyneet, mutta yleensä heidän työnkuvaansa kuuluu muutakin kuin pelkästään sosiaalisen vastuun huomioimista. Yhteishankintayksiköillä sosiaalinen vastuu oli joko yksittäisen henkilön tai vastuullisuusryhmän vastuulla. Koulutusta sosiaalisesta vastuusta saadaan hankintayksiköissä melko monipuolisesti vuosittain. Yleisimpiä käytössä olleita tekstiilihankintojen sosiaalisen vastuun kriteereitä ovat olleet Reilun Kaupan kriteeristöt, ILO:n kahdeksan keskeistä yleissopimusta, YK:n yleissopimus lasten oikeuksista sekä tuotantomaaan voimassa oleva lainsäädäntö. Toimittajia pyydetään esittämään raportteja varmennuksena kriteerien noudattamisesta. Työkaluina hankintojen tueksi käytetään Motivan palveluita ja CSR-kompassia, sekä käytössä on myös hankintayksiköiden omia sosiaalisen vastuun ohjeistuksia. Eetin, Finnwatchin ja muiden ulkoisten toimijoiden kanssa tehdään yhteistyötä, sekä muutoksia ja uusia suosituksia pyritään seuraamaan aktiivisesti.

Suurin ongelma sosiaalisen vastuun saralla koetaan selkeästi olevan vastuullisuuskriteerien noudattamisen todentaminen sopimuskaudella tuotantoketjujen ollessa pitkiä. Varmistusten tekeminen ja ulkoisten auditointien järjestäminen on erittäin työlästä. Hankintayksiköt kokevat tarvitsevänsä enemmän yhteistyötä, resursseja ja aikaa tiedon hankintaan sekä alihankintaketjujen valvontaan ja ulkoiseen auditointiin. Sopimushallintaan ja –seurantaan tarvitaan enemmän neuvoja ja keinoja. Tarvittaisiin myös riippumaton toimittaja-auditointijärjestelmä, jonka käyttöön saataisiin tukea ja

koulutusta. Mallia voitaisiin ottaa muista Pohjoismaista, joilla on jo käytössään kansallisia työkaluja sosiaalisesti kestäviin hankintoihin.

Hankintalain uudistuksella ei katsota yleisesti olevan merkittävää vaikutusta sosiaalisten kriteerien käyttämiseen hankinta-asiakirjoissa. Kuntahankintojen Juntunen kuitenkin näkee, että kriteerit tulisivat uudistuksen myötä vakiintumaan osana laatua ja sen määrittelyä. Sosiaalisen vastuun merkitys on kasvanut, ja siitä puhutaan vuosi vuodelta enemmän. Kehitys on ollut siinä mielessä positiivista.

Tutkimukseni perusteella ei mielestäni voida vielä sanoa, että sosiaalisen vastuun huomioiminen olisi lisääntynyt merkittävästi kolmen viime vuoden aikana. Sosiaalinen vastuu tekstiilihankinnoissa tai yleensäkin julkisissa hankinnoissa ei edelleenkään ole yleistynyt vakiintuneeksi käytännöksi. Tutkimustani voidaan siltä osin soveltaa muihinkin kuin pelkästään tekstiilihankintoihin. Voidaan olettaa, että ympäristönäkökohtiin kiinnitetään edelleenkin enemmän huomiota kuin sosiaaliseen vastuuseen. Positiivista kuitenkin on, että sosiaalisia kriteerejä käytetään hankinta-asiakirjoissa aiempaa enemmän, sosiaalisen vastuun vastuuhenkilöt ovat lisääntyneet ja sisäistä koulutusta järjestetään hankintayksiköissä. Monet vastaajista olivatkin sitä mieltä, että sosiaalisten kriteerien käyttö lisääntyy merkittävästi tulevaisuudessa, ja he pitävät tätä luonnollisena jatkumona.

Näen positiivisena asiana myös sen, että uutisia sosiaalisesti kestävästä hankinnoista on nähty viime vuosina aiempaa useammin. Kaupungit haluavat tuoda esille tehneensä sosiaalisesti vastuullisia hankintoja. Näin vahvistetaan vastuullista kuvaa kaupungista, mikä on tietenkin myönteinen asia. Tältä kannalta katsottuna positiivisia muutoksia voidaan katsoa tapahtuneen.

Hieman yli puolet kaupungeista vastasi kyselyyn, ja sain haastattelut sekä valtion yhteishankintayksiköltä että kuntien yhteishankintayksiköltä. Sen vuoksi pidän tutkimustani melko onnistuneena. Vastaajien halukkuus vastaamiseen yllätti minut positiivisesti. Osa vastaajista oli kuitenkin vastannut kyselyyn melko suppeasti, eikä ollut vastannut tarkentaviin kysymyksiini välttämättä ollenkaan. Myös kiire näkyi yksikköjen vastauksissa jonkin verran.

Tutkimuskysymykseni oli: Miten sosiaalinen vastuu otetaan huomioon Suomen suurimpien kaupunkien tekstiilihankinnoissa tänä päivänä, ja miten tilannetta voitaisiin

kehittää? Pystyin mielestäni vastaamaan kysymykseen melko hyvin. Toisaalta koen, etten pystynyt tuomaan paljon lisätietoa Finnwatchin vuonna 2013 teettämään selvitykseen, sillä sain aika paljon saman tyyppisiä vastauksia kuin Finnwatch oli saanut. Tästä voidaan mielestäni päätellä, että merkittävän paljon edistystä ei ole tapahtunut sitten vuoden 2013 selvityksen teon.

Henkilökohtaisia tavoitteitani olivat julkisiin tekstiilihankintoihin perehtyminen sekä tiedon syventäminen tekstiilialan sosiaalisesta vastuusta. Sain tutustua aiheen tiimoilta koko hankintaprosessiin ja sen eri kiemuroihin varsin syvällisesti. Sain myös syventyä systemaattisemmin vaatetusalan sosiaaliseen vastuuseen, joten koen saavuttaneeni henkilökohtaiset tavoitteeni hyvin.

Aihe oli minulle entuudestaan vieras ja erittäin haastava. Aihe vaati paljon perehtymistä ennakkoon, erityisesti julkisiin hankintoihin ja koko monimutkaisen hankintaprosessin ymmärtämiseen liittyen. Lisäksi sosiaalinen vastuu toi aiheeseen oman ulottuvuutensa. Aihe oli monimuotoisuutensa vuoksi myös mielenkiintoinen ja merkityksellinen sekä itselleni henkilökohtaisesti että yhteiskunnallisesti. On selvää, että julkisten hankintojen vastuullisuutta ei voida sivuuttaa. Työn rajaaminen oli erittäin vaikeaa. Koska aihe oli todella laaja jo itsessään, jäi sen käsittely mielestäni hieman pinnalliseksi ja rajausta olisi saanut tehdä vielä enemmän, jotta olisi voinut keskittyä syvemmin johonkin yhteen tekstiilihankintojen osa-alueeseen. Haastatteluissa ja kyselytutkimuksessa olisi voinut mielestäni perehtyä hankintoihin vielä enemmän tekstiilihankintojen näkökulmasta. Nyt työstä saa varsin kattavan kokonaiskuvan julkisten hankintojen sosiaalisen vastuun tilasta yleensä. Jälkeenpäin ajateltuna kyselyllä olisi voinut esimerkiksi kartoittaa enemmän sitä, millaista tekstiili- tai vaatetusalan osaamista hankintayksiköillä on ja miten kyseisen alan erityisominaisuudet sosiaaliseen vastuuseen liittyen tulisi huomioida hankinnoissa.

Mielestäni työni on kattava yleiskatsaus lukijalle tekstiilihankintojen sosiaaliseen vastuuteen. Toivon, että toimeksiantaja Eetti hyötyy tutkimuksestani ja saa sen avulla ajankohtaista ja kiinnostavaa tietoa julkisten hankintojen sosiaalisen vastuun nykytilasta. Tekstiilihankintojen sosiaalisesta vastuusta ei ole tehty aiemmin paljon tutkimusta, joten uskon, että työni tuo ajankohtaista tietoa aiheesta kiinnostuneille. Jatkotutkimusta työlleni voitaisiin tehdä esimerkiksi uuden hankintalain vaikutuksesta sosiaalisen vastuun huomioimiseen sen jälkeen, kun laki on ollut voimassa jo joitakin vuosia.

Lähteet

Anttila, Pirkko 1996. Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Helsinki: Akatiimi Oy.

Cotton Roots 2016. Reilun kaupan puuvillaan sertifikaatti-logo.
<https://www.cottonroots.co.uk/information/what_we_do/fairtrade_-_made_to_order>
(Luettu 15.4.2016)

DNV GL Business Assurance 2015. Hallinta- ja johtamisjärjestelmät.
<<http://www.dnvba.com/fi/Sertifointi/Hallinta-ja-johtamisjarjestelmat/Sosiaalinen-vastuu/Pages/SA8000.aspx>> (Luettu 5.12.2016)

Eettisen kaupan puolesta ry 2016. <<http://www.eetti.fi>> (Luettu 6.1.2016)

Ethical Trade Initiative 2015. < <http://www.ethicaltrade.org/about-eti/>> (Luettu 5.12.2015)

Fair Wear Foundation 2015. <<http://www.fairwear.org/22/about/>> (Luettu 5.12.2015)

Hankintalaki 2007. Finlex 2007/348.
<<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070348>> (Luettu 6.3.2016)

Finnwatch 2009. Ostoja etelästä ja hikipajoista.
<http://www.finnwatch.org/images/Ostoja_etelasta_ja_hikipajoista.pdf> (Luettu 5.12.2016)

Finnwatch 2011. Halvimman markkinat – Julkisten työvaatehankintojen ja – valmistuksen eettisyys. <http://www.finnwatch.org/images/Tyovaatteet_web.pdf> (Luettu 26.3.16)

Finnwatch 2016a. Opas kansalaisjärjestöjen eettiseen hankintaan.
<http://finnwatch.org/images/finnwatch_ohjeet_final.pdf> (Luettu 10.4.2016)

Finnwatch 2016b. Sosiaalisesti kestävät julkiset hankinnat.
<<http://www.finnwatch.org/fi/julkaisut/julkisethankinnat>> (luettu 2.3.2016)
Foreign Trade Association 2015. BSCI-logo. (Luettu 15.4.2015)

Hansel 2016. Hansel lyhyesti. <<https://www.hansel.fi/hansel/hansel-lyhyesti/>> (Luettu 28.3.2016)

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.

International Trade Centre 2015. SA 8000-logo. <<http://www.standardsmap.org/quick-scan?standards=58>> (Luettu 15.4.2016)

Juntunen, Pauliina 2016. Lakimies, sosiaalisen vastuun vastuuhenkilö. Haastattelu 22.3.2016.

Jyväskylän yliopisto 2015. Laadullinen tutkimus.
<<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategia/t/laadullinen-tutkimus>> (Luettu 13.3.2016)

Kaupan Liitto 2004. Riskimaiden tavarantoimittajien työolojen parantaminen BSCI-mallin avulla.

<http://www.kauppa.fi/tietoa_kaupasta/toimintaymparisto/ymparisto_ja_kemikaalit/kaupan_ympeaeristoevaikutukset/vastuullisuus_kaupan_toimialalla/riskimaiden_tavarantoimittajien_tyoeolojen_parantaminen_bsci_mallin_avulla_205> (Luettu 4.12.2015)

KL-Kuntahankinnat Oy 2015. Yritys. Kuntien yhteinen ostovoima.

<<http://www.kuntahankinnat.fi/fi/yritys>> (Luettu 28.3.2016)

Lehtomäki, Liisa 2016. Lakimies, vastuullisuusryhmän jäsen, Hansel Oy. Haastattelu 21.3.2016.

Moilala, Outi 2009. BSCI - Yritysjohdoinen vastuualoite.

<<http://www.eetti.fi/comment/reply/796>> (Luettu 4.12.2015)

Motiva Oy 2015a. Tekstiilit ja työvaatteet hankintaohje

<http://www.motivanhankintapalvelu.fi/files/658/Motivan_hankintaohje_Tekstiilit_ja_tyovaatteet.pdf> (Luettu 6.1.16) (<http://www.motivanhankintapalvelu.fi/tietopankki/tekstiilit>)

Motiva Oy 2015b. Vantaa: Vantaan kaupunki hankki Suomen ensimmäiset Reilun kaupan puuvillasta valmistetut suojatyövaatteet.

<http://www.motivanhankintapalvelu.fi/ajankohtaista/ajankohtaista/2015/vantaa_vantaan_kaupunki_hankki_suomen_ensimmaiset_reilun_kaupan_puuvillasta_valmistetut_suojatyovaatteet.1275.news> (Luettu 20.3.2016)

Motiva Oy 2016a. Motivan hankintapalvelu.

<http://www.motiva.fi/toimialueet/materiaalitehokkuus/materiaalitehokkuuden_edistaminen_kunnissa/hankinnat_ja_osto-osaamisen_kehittaminen/motivan_hankintapalvelu> (Luettu 8.3.2016)

Motiva Oy 2016b. Tietopankki. <<http://www.motivanhankintapalvelu.fi/tietopankki>> (Luettu 28.2.2016)

Puhtaat vaatteet 2015. Puhtaat vaatteet?.

<http://www.puhtaatvaatteet.fi/puhtaat_vaatteet/> (Luettu 4.12.2015)

Puhtaat vaatteet 2016. Vaatetusteollisuudesta.

<<http://www.puhtaatvaatteet.fi/vaatetusteollisuudesta/palkat/>> (Luettu 28.3.2016)

Pulliainen, Erkki 2008. Yhteiskuntavastuu. Helsinki: Ochre Chronicles Oy.

Reilu kauppa ry 2013. Reiluja hankintoja – opas sosiaalisesti kestäviin julkisiin hankintoihin. Reilun kaupan edistämisyhdistys ry, Helsinki.

Reilu kauppa ry 2016. Tuotteet. Puuvilla.

<<http://www.reilukauppa.fi/tuotteet/tuotteet0/puuvilla/>>(Luettu 10.4.2016)

Suomen Kuntaliitto 2016a. Hankintasanasto.

<<http://www.hankinnat.fi/fi/ukk/hankintasanasto/Sivut/default.aspx#Kansallinen%20hankintailmoitus>> (Luettu 6.3.2016)

Suomen Kuntaliitto 2016b. Julkinen hankinta. <<http://www.hankinnat.fi/fi/julkinen-hankinta/Sivut/default.aspx>> (Luettu 6.1.2016)

Suomen Kuntaliitto 2016c. Malleja ja ohjeita. Sosiaaliset näkökohdat. <<http://www.hankinnat.fi/fi/malleja-ja-lainsaadantoa/sosiaaliset-nakokohdat/Sivut/default.aspx>> (luettu 10.4.)

Suomen standardisoimisliitto 2015. ISO26000 Yhteiskuntavastuun opas. <http://www.sfs.fi/files/3770/SFS-ISO_26000_yhteiskuntavastuuopas_uudet_logot.pdf> (Luettu 5.12.2015)

Tradegood 2016. WRAP-sertifikaatti. <<http://www.tradegood.com/en/about-us/industry-relations/wrap.html>> (Luettu 15.4.2016)

Tuomi Logistiikka Oy 2016. Tampere teki kestävän ja taloudellisen suojakäsinehankinnan. <http://www.tampere.fi/tampereen-kaupunki/ajankohtaista/tiedotteet/2016/01/15012016_5.html> (luettu 2.3.2016)

Työ- ja elinkeinoministeriö 2012. Valtioneuvoston periaatepäätös yhteiskuntavastuusta. <https://www.tem.fi/files/35049/vnp_yhteiskuntavastuu_2012.pdf> (Luettu 13.3.2016)

Työ- ja elinkeinoministeriö 2013. Opas: sosiaalisesti vastuulliset hankinnat. <https://www.tem.fi/files/38066/Opas_Sos.hankinnat_ccx.PDF> (Luettu 6.1.2016)

Työ- ja elinkeinoministeriö 2015. Kokemuksia sosiaalisten kriteerien käytöstä julkisissa hankinnoissa. <https://www.tem.fi/files/42394/TEMjul_18_2015_web_19032015.pdf> (Luettu 6.1.2016)

Työ- ja elinkeinoministeriö 2016a. Julkiset hankinnat. <https://www.tem.fi/kuluttajat_ja_markkinat/julkiset_hankinnat> (luettu 6.1.16)

Työ- ja elinkeinoministeriö 2016b. Julkiset hankinnat. Hankintalain kokonaisuudistus. <https://www.tem.fi/kuluttajat_ja_markkinat/julkiset_hankinnat/hankintalain_kokonaisuudistus> (luettu 6.3.16)

Työ- ja elinkeinoministeriö 2016c. CSR Kompassi, julkinen sektori. <<http://julkinen.csr-kompassi.fi/>> (Luettu 6.1.2016)

Työ- ja elinkeinoministeriö 2016d. Tutustu julkisiin hankintoihin. Kynnysarvot. <<http://www.hankintailmoitukset.fi/fi/docs/kynnysarvot/>> (Luettu 10.4.2016)

Worldwide Responsible Accredited Production 2015. About WRAP. (Luettu 5.12.2015)

Yritysvastuuverkosto FIBS 2016a. Yritysvastuun osa-alueet. <<http://www.fibsry.fi/fi/yritysvastuu/yritysvastuun-osa-alueet>> (Luettu 10.4.2016)

Yritysvastuuverkosto FIBS 2016b. Yhteiskuntavastuu. <http://www.finnpartnership.fi/www/fi/advisory_services/Vastuullinen_liiketoiminta/> (Luettu 10.4.2016)

Asiantuntijahaastattelu tekstiilihankintojen sosiaalisesta vastuusta, kysymykset

Nimi:

Ammattinimike ja vastuualue:

Kerro toimenkuvastasi:

1. Mainitaanko sosiaalinen vastuu hankintastrategiassanne tai onko organisaatiossanne tehty linjauksia sosiaalisesti kestävästä hankinnoista? Jos vastaus on kyllä, minkälaisia linjauksia on tehty tai miten sosiaalinen vastuu mainitaan strategiassa?
2. Onko organisaatiossanne erillistä sosiaalisen vastuun vastuuhenkilöä?
3. Ovatko organisaationne hankinta-asiantuntijat saaneet ohjausta tai koulutusta sosiaalisesti vastuullisiin hankintoihin? Jos kyllä, millaista ohjausta he ovat saaneet?
4. Onko organisaatiossanne käytössä käytännön työkaluja sosiaalisen vastuullisuuden tueksi (esim. organisaation omaa sosiaalisen vastuun käsikirjaa/ohjeistusta, CSR-kompassia, Motivan palveluita...)? Jos vastaus on kyllä, millaisia työkaluja on käytössä?
5. Oletteko käyttäneet sosiaalisia kriteerejä tekstiilikilpailutuksissa vuoden 2013 jälkeen? Jos olette, millaisia kriteerejä ja kuinka monessa kilpailutuksessa?
6. Oletteko kohdanneet jotain erityisiä haasteita kriteerien käyttämisessä liittyen sosiaalisesti vastuullisiin (tekstiili)hankintoihin?
7. Mitä voitaisiin mielestänne tehdä tilanteen kehittämiseksi?
8. Mihin suuntaan näette tilanteen kehittyneen vuoden 2013 jälkeen sosiaalisen vastuun saralla omassa organisaatiossanne tai yleisesti Suomessa?
9. Kun ajattelette tulevaisuutta, miten arvelette sosiaalisen vastuun kriteerien käytön muuttuvan nykyisestä? Arvioisitteko uudella hankintalailla olevan vaikutusta asiaan?
10. Haluaisitteko kertoa jotain muuta liittyen sosiaalisesti vastuullisiin tekstiilihankintoihin organisaatiossanne?

Kiitos vastauksista!

Kysely kaupunkien hankintayksiköille tekstiilihankintojen sosiaalisesta vastuullisuudesta, kysymykset

1. Hankintayksikkö/kaupunki, jossa hankinnat toteutetaan:

Poliittinen ohjaus ja budjetointi

2. Mainitaanko hankintastrategiassanne sosiaalista vastuuta?
 - a) Kyllä, miten?
 - b) Ei

Onko yksikössänne erillistä budjettia sosiaalisesti vastuullisille hankinnoille?

- a) Kyllä
- b) Ei

Vastuuhenkilöt ja koulutus

3. Onko yksikössänne nimetty erillistä sosiaalisen vastuun vastuuhenkilöä?
 - a) Kyllä
 - b) Ei
4. Ovatko yksikkönne hankkijat saaneet ohjausta tai koulutusta sosiaalisesti vastuullisiin hankintoihin?
 - a) Kyllä. Millaista?
 - b) Eivät ole.

Sosiaalisten kriteerien käyttö tarjousasiakirjoissa

5. Onko yksikössänne käytetty sosiaalisia kriteerejä tekstiilihankintojen tarjouspyynnöissä viimeisen kolmen vuoden aikana?
 - a) Kyllä. Millaisia kriteerejä ja kuinka monessa tarjouspyynnössä?
 - b) Ei ole.

6. Onko yksikössänne käytössä hankintastrategian lisäksi käytännön työkaluja sosiaalisen vastuullisuuden tueksi (esim. organisaation omaa sosiaalisen vastuun käsikirjaa tai ohjeistusta. CSR kompassia, Motivan palveluita...)?
- a) Kyllä. Millaisia työkaluja?
 - b) Ei ole.

Kehityskohteet ja tulevaisuus

7. Mitä voitaisiin mielestänne tehdä tilanteen kehittämiseksi?
9. Kun ajattelette tulevaisuutta, miten arvelette sosiaalisen vastuun kriteerien käytön muuttuvan nykyisestä? Arvioisitteko uudella hankintalailla olevan vaikutusta asiaan?
10. Haluaisitteko kertoa jotain muuta liittyen sosiaalisesti vastuullisiin hankintoihin yksikössänne?

Kiitos vastauksista!